

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ І ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
НОВІ ГОРИЗОНТИ НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА

INTEGRATION OF KNOWLEDGE AND TECHNOLOGY FOR SUSTAINABLE
DEVELOPMENT: NEW HORIZONS FOR SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 2
Part 2

9 листопада 2024 р.
November 9, 2024

м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ І ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
НОВІ ГОРИЗОНТИ НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА

INTEGRATION OF KNOWLEDGE AND TECHNOLOGY FOR
SUSTAINABLE DEVELOPMENT: NEW HORIZONS FOR
SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 2
Part 2

9 листопада 2024 р.
November 9, 2024

м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine

УДК 37:082.2(06)

Інтеграція знань і технологій для сталого розвитку: нові горизонти науки, освіти та суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 9 листопада 2024 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2024. Ч. 2. 59 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Інтеграція знань і технологій для сталого розвитку: нові горизонти науки, освіти та суспільства” з:

Jiangxi University of Finance and Economics

Ningbo China Institute for Supply Chain Innovation

Балаклійський фаховий педагогічний коледж КЗ “ХГПА”

Буковинський державний медичний університет

Відокремлений структурний підрозділ “Костянтинівський індустріальний фаховий коледж ДВНЗ “Донецький національний технічний університет”

Вінницький національний технічний університет

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

Західноукраїнський національний університет

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

КЗВО «Рівненська медична академія»

Київський національний університет будівництва та архітектури

Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

Комунальний заклад “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” ХОР

Ліцей 100 “Поділ” м. Києва

Львівський національний університет імені Івана Франка

Льотна академія Національного авіаційного університету

Маріупольський державний університет

Національний університет “Львівська політехніка”

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Одеський національний медичний університет

Одеський національний морський університет

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Опорний заклад “Хорольська гімназія Хорольської міської ради Лубенського району Полтавської області”

ПВНЗ Європейський університет

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

СЗШ 224 м. Києва

Синельниківський ліцей № 7 Синельниківського району Дніпропетровської області

Сумський національний аграрний університет

Туристична фірма “JV Travel”

Університет імені Альфреда Нобеля

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Харківський національний університет внутрішніх справ

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти та суспільства.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук, освіти (дошкільної, початкової освіти, середньої, професійної та спеціальної освіти), філологічних наук, архітектури та будівництва, права, економічних наук, управління та адміністрування (обліку і оподаткування; фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку; менеджменту; маркетингу; підприємництва та торгівлі), психологічних наук, медичних наук, технічних наук, транспорту, інформаційних технологій, історії та археології, філософських наук, фізико-математичних наук, сфери обслуговування (готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації), політичних наук, журналістики, соціальної роботи та соціального забезпечення.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ CONTENTS

СЕКЦІЯ 9. МЕДИЧНІ НАУКИ SECTION 9. MEDICAL SCIENCES	6
<i>Босенко К. В.</i> ВПЛИВ ІНФУЗІЇ ЛІДОКАЇНУ НА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ІНТРАОПЕРАЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ ЗВОРОТНЬОГО НЕРВА ПІД ЧАС ОПЕРАЦІЇ НА ЩИТОВИДНІЙ ЗАЛОЗІ.....	6
<i>Паламарчук О. С.</i> ВАРІАБЕЛЬНІСТЬ СЕРЦЕВОГО РИТМУ ЯК ІНДИКАТОР АВТОНОМНОЇ ДИСФУНКЦІЇ У ДІТЕЙ ІЗ САРКОПЕНІЄЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	7
СЕКЦІЯ 10. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 10. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	9
<i>Заміщак М. І., Кульчицька І. Е.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДИТИНИ В СІМ'Ї.....	9
<i>Заміщак М. І., Українець А. В.</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ..	10
<i>Заміщак М. І., Хінальська Х. Л.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПІДЛІТКІВ.....	12
<i>Британ Ю. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ТА СПІЛКУВАННЯ ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЛИ В АБ'ЮЗИВНИХ СТОСУНКАХ	13
<i>Ломако А. Л.</i> ПСИХОТРАВМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ДЕЗАДАПТАЦІЇ ПРОЦЕСУ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ: ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ БАР'ЄРІВ.....	14
<i>Нечитайло Ю. С., Ковальова Д. Ю.</i> НЕЙРОПСИХОЛОГІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	16
<i>Оліфіренко О. І.</i> СЛИЛЬНІСТЬ ДО ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ...	17
<i>Паскевич Н. О.</i> ЗВ'ЯЗОК МОТИВАЦІЇ І ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ.....	19
<i>Семен М. Б.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОБРОБУТУ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	21
<i>Слободянюк А. М., Гупаловська В. А.</i> САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК В ЧАС ВІЙНИ	24
<i>Червоний П. Д., Павловський А. О.</i> АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	25
<i>Януш М. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМИН З БАТЬКАМИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМООЦІНКИ	27
СЕКЦІЯ 11. ТЕХНІЧНІ НАУКИ SECTION 11. TECHNICAL SCIENCES	29
<i>Забчук В. Д., Забчук Ю. В.</i> ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ У БІОГАЗОВИХ УСТАНОВКАХ	29
<i>Ivanov Yu. Yu., Zvuzdetskyi Ye. O., Melnyk Ye. S.</i> GENERALIZED SWARM ALGORITHM FOR SOLVING THE TASK OF TURBO-LIKE CODES DECODING...	31

СЕКЦІЯ 12. ТРАНСПОРТ	
SECTION 12. TRANSPORTATION	33
<i>Бондаренко Ю. А.</i>	
ОПТИМІЗАЦІЯ СКЛАДУ ФЛОТУ ТА ЙОГО РОЗПОДІЛУ З УРАХУВАННЯМ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ОБСЯГІВ ПЕРЕВЕЗЕНЬ	33
<i>Калініна А. О.</i>	
ОПЕРАТОР БЕЗПІЛОТНОГО ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ – ОПЕРАТОР СКЛАДНОЇ СИСТЕМИ.....	35
СЕКЦІЯ 13. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
SECTION 13. INFORMATION TECHNOLOGIES	37
<i>Бондарчук О. Ю.</i>	
ВПЛИВ ІС-ТЕХНОЛОГІЙ НА ОПТИМІЗАЦІЮ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПОСТАЧАННЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ	37
<i>Далекорей В. А., Геден Г. О.</i>	
ІНТЕРАКТИВНА СИСТЕМА ВІДОБРАЖЕННЯ СТАНУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ ОБРОБКИ ДАНИХ.....	38
СЕКЦІЯ 14. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ	
SECTION 14. PHILOSOPHICAL SCIENCES	41
<i>Давидова М. О., Рубан А. А.</i>	
ПРОБЛЕМА КЛІПОВОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СУЧАСНОСТІ	41
СЕКЦІЯ 15. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ	
SECTION 15. PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES	43
<i>Калюжний-Вербовецький Д. С., Андрієвський С. О.</i>	
МАТРИЦЯ ЦИКЛІВ ГРАФУ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ	43
<i>Калюжний-Вербовецький Д. С., Тененсон А. С.</i>	
ТВІРНА ФУНКЦІЯ ЧИСЛОВОЇ ПОСЛІДОВНОСТІ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У КОМБІНАТОРИЦІ І ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ	44
СЕКЦІЯ 16. СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ (ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА, ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ)	
SECTION 16. SERVICE INDUSTRY (HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS, TOURISM AND RECREATION).	46
<i>Вікуліна Ю. М.</i>	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ .	46
<i>Садова Н. В.</i>	
ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УМОВАХ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ ...	48
СЕКЦІЯ 17. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	
SECTION 17. POLITICAL SCIENCES	51
<i>Дранчук І. М.</i>	
ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВОЄННО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	51
СЕКЦІЯ 18. ЖУРНАЛІСТИКА	
SECTION 18. JOURNALISM	53
<i>Струтинська Т. І.</i>	
МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: АНАЛІЗ НОВИННИХ ПРОГРАМ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЇ “РАІ”	53
СЕКЦІЯ 19. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
SECTION 19. SOCIAL WORK AND SOCIAL SECURITY	55
<i>Літяга І. В., Коляденко С. М., Ілліна О. В.</i>	
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІЗ ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	55
<i>Хлівнюк Т. П., Кіріак А. І., Брагар М. І.</i>	
ВІЙНА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ: ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПОСТТРАЖДАЛИМИ.....	57

УДК 616-009.7-053.

Босенко К. В.

к.мед.н, доцент кафедри анестезіології інтенсивної терапії
і медицини невідкладних станів
Одеський національний медичний університет

ВПЛИВ ІНФУЗІЇ ЛІДОКАЇНУ НА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ІНТРАОПЕРАЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ ЗВОРОТНЬОГО НЕРВА ПІД ЧАС ОПЕРАЦІЇ НА ЩИТОВИДНІЙ ЗАЛОЗІ

Парез гортані внаслідок пошкодження зворотних гортанних нервів (ЗГН) – одне з найнебезпечніших помилок, яке може знижувати якість життя пацієнта після операції на щитовидній або навколощитовидних залоз. Оскільки проблема безпеки пацієнта при виконанні подібних операцій залишається сьогодні однією з найактуальніших, дедалі більше розвиток отримують технології, які дозволяють зменшити ризик таких пошкоджень. Зокрема, на думку деяких авторів, застосування електроміографії та нейромоніторингу (ЕМГ-НМ) при операціях на щитовидній та паращитоподібних залозах здатне знизити ризик пошкодження зворотного гортанного нерва [1,2].

Матеріали та методи. Досліджування яке проводилось відповідало етичним стандартам нашої установи щодо пацієнтів, а також Гельсінської декларації. Набір пацієнтів розпочали під час передопераційного візиту до хірургічної клініки. Ми включили 46 пацієнтів чоловічої та жіночої статі віком від 18 до 85 років, яким заплановано хірургічне втручання на щитовидній і паращитовидній залозі, включаючи повторну операцію за класифікацією фізичного стану від I до III Американського товариства анестезіологів (ASA).

Сорок шість пацієнтів були випадковим чином розподілені до групи лідокаїну (LG) або групи плацебо (PG).

– 1 група (LG) загальної комбінованої анестезії, пацієнтів яким вводили внутрішньовенно лідокаїн, n=24;

– 2 група (PG) загальної комбінованої анестезії без використання лідокаїну, n=22.

Усім пацієнтам обох груп проводили однаковий вид анестезіологічного забезпечення.

Результати що були отримані під час досліджень показали, що хворі яким призначався лідокаїн внутрішньовенно, були більш стійкі до ларинготрахеального подразнення під час операції, та це дало можливість при використанні інтраопераційного нейромоніторингу, підтримувати такий стан гортані, який був необхідний для забезпечення посиленого розслаблення гортані та пригнічення рефлексів.

Висновки. Використання лідокаїну внутрішньовенно у розрахункових дозах інтраопераційно дозволило знизити загальну тривалість операції, дози атракуріуму бесилату та його необхідність під час операції, діастолічний тиск при екстубації та епізоди гіпотензії, що вимагали невідкладних препаратів більше ніж в двічі під час операції, були нижчими в 1 групі. Ми вважаємо, що інтраопераційний нейромоніторинг сприяв отриманню цих результатів і пропонуємо подальше цілеспрямоване дослідження.

Список літератури

1. Sun W, Liu J, Zhang H, Zhang P, Wang Z, Dong W, He L, Zhang T. A meta-analysis of intraoperative neuromonitoring of recurrent laryngeal nerve palsy during thyroid reoperations. Clin Endocrinol (Oxf). 2017 Nov;87(5):572-580. doi: 10.1111/cen.13379. Epub 2017 Jul 13. PMID: 28585717.

2. Durán Poveda M, Martos Martínez JM, Vidal Pérez O, Gluckmann Maldonado E, Quintana De la Basarrate A, Villar Del Moral J, Rodríguez-Caravaca G. Patterns and indications of intraoperative nerve monitoring usage during thyroidectomy and parathyroidectomy in Spain: results of a national survey of endocrine surgeons. Sci Rep. 2024 Jul 30;14(1):17680. doi: 10.1038/s41598-024-68230-z. PMID: 39085408; PMCID: PMC11291499.

Паламарчук О. С.

доцент, доктор філософії,

доцент кафедри фізіології та патофізіології,

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

ВАРІАБЕЛЬНІСТЬ СЕРЦЕВОГО РИТМУ ЯК ІНДИКАТОР АВТОНОМНОЇ ДИСФУНКЦІЇ У ДІТЕЙ ІЗ САРКОПЕНІЄЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Аналіз варіабельності серцевого ритму (BCP) є важливим інструментом для оцінки стану автономної нервової системи (АНС). Традиційні підходи, що ґрунтуються на абсолютних значеннях параметрів BCP, часто не дозволяють точно оцінити функціональний стан АНС. Методика, запропонована Р.Д. Байзом і М. Хофером [1], групує параметри BCP у три основні категорії, що відображають тонус, динаміку та гнучкість АНС. Такий підхід, реалізований у програмному комплексі HRV-сканер від Biosign, дозволяє оцінювати значення BCP у порівнянні з показниками здорових людей відповідного віку. Тонус АНС вимірюється через середні значення інтервалів R-R або частоту серцевих скорочень (ЧСС). Динаміка АНС оцінюється за параметрами SD1 і SD2, які отримують з діаграми Пуанкаре, що показує коротко- і довгострокову варіабельність серцевого ритму. Співвідношення SD2/SD1 вказує на баланс активності між симпатичним та парасимпатичним відділами АНС. Гнучкість оцінюється через загальну потужність спектра частоти серцебиття [2]. Проте, при високій частоті дихання у пацієнта показники BCP можуть помилково свідчити про автономну дисфункцію через зниження дихальної аритмії. Щоб усунути цю неточність, проводиться тест глибокого дихання, який дозволяє відрізнити функціональне зниження BCP від патологічного [3, 4].

Мета. Метою дослідження було з'ясувати, наскільки стан нейровегетативної регуляції у дітей та підлітків із саркопенією відрізняється від їхніх здорових однолітків.

Матеріали та методи. У дослідженні взяли участь 40 дітей 10-14 років із саркопенією, що перебували на реабілітації в санаторії “Малятко” на Закарпатті. Контрольна група складалася з 20 здорових дітей такого ж віку. Діагноз саркопенії визначався за індексом саркопенії (SI) та силою хвату руки (GS), що вимірювалися за допомогою біоімпедансного аналізатора TANITA MC-780 MA (Japan) та цифрового динамометра Handexer (USA). Автономну регуляцію оцінювали з використанням комплексу HRV-сканер (Biosign, Germany), який дозволяє проводити реєстрацію ЕКГ у стандартному режимі протягом 5 хвилин та виконувати тест глибокого дихання тривалістю 1 хвилина.

Результати. Діти із саркопенією показали зниження тонусу АНС, зменшення динаміки парасимпатичної ланки АНС (D1) та гнучкості, з підвищеною активністю симпатичної ланки (співвідношення D2/D1). ЧСС у дітей із саркопенією була вищою, що сприяло хибній діагностиці автономної дисфункції. Глибокий тест дихання показав, що при стандартній реєстрації 61% дівчат та 66% хлопців із саркопенією мали ознаки дисфункції, проте після тесту дихання ці показники знизились до 47% та 29% відповідно.

Обговорення. Саркопенія, яку зазвичай пов'язують з дорослим віком, також негативно впливає на розвиток дітей. Знижена м'язова маса у дітей пов'язана з ризиком метаболічних порушень та зниженими показниками кісткової та нервової систем [5]. Наявність новітніх методів, як-от біоімпедансний аналіз та динамометрія, полегшує ідентифікацію саркопенії у дітей. У нашому дослідженні ми спостерігали зниження тонусу та гнучкості нейровегетативної регуляції у дітей із саркопенією, що може вказувати на знижений адаптаційний резерв організму та підвищений ризик розвитку патологій.

Результати підкреслюють, що стандартний 5-хвилинний запис VCP може призводити до надмірної діагностики автономної дисфункції у дітей із саркопенією через вплив частоти дихання. 1-хвилинний тест глибокого дихання дозволяє більш точно оцінити стан АНС у цієї групи дітей.

Висновки.

- Діти та підлітки із саркопенією мають високу ймовірність розвитку автономної дисфункції, що проявляється у зниженні тонусу, динаміки та гнучкості нейровегетативної регуляції.
- Стандартну 5-хвилинну реєстрацію серцевого ритму необхідно доповнювати 1-хвилинним тестом діафрагмального дихання з частотою 6 дихальних рухів на хвилину для оцінки наявності парасимпатичної дисфункції.

Список літератури

1. Biosign. <https://site.biosign.de/en-gb/unternehmen>
2. Weinschenk SW, Beise RD, Lorenz J. Heart rate variability (HRV) in deep breathing tests and 5-min short-term recordings: agreement of ear photoplethysmography with ECG measurements, in 343 subjects. Eur J Appl Physiol. 2016 Aug;116(8):1527-35. doi: 10.1007/s00421-016-3401-3. Epub 2016 Jun 8.
3. Laborde S, Allen MS, Borges U, Dosseville F, Hosang TJ, Iskra M, et al. Effects of voluntary slow breathing on heart rate and heart rate variability: a systematic review and a meta-analysis. Neurosci Biobehav Rev. 2022 Jul;138:104711. doi: 10.1016/j.neubiorev.2022.104711.
4. Porges SW. Respiratory sinus arrhythmia: physiological basis, quantitative methods, and clinical implications. In: Grossman P, Janssen KHL, Vaitl D, editors. Cardiorespiratory and Cardiosomatic Psychophysiology. NATO ASI Series, vol. 114. Boston (MA): Springer; 1986. p. 101-115. doi: 10.1007/978-1-4757-0360-3_7.
5. Ferrara IR, Sadowsky CL. Muscle Mass as a Biomarker for Health Status and Function in Pediatric Individuals with Neuromuscular Disabilities: A Systematic Review. Children. 2024; 11(7):815. doi: 10.3390/children11070815.
- Calcaterra V, Magenes VC, Bianchi A, Rossi V, Gatti A, Marin L, Vandoni M, Zuccotti G. How Can Promoting Skeletal Muscle Health and Exercise in Children and Adolescents Prevent Insulin Resistance and Type 2 Diabetes? Life. 2024; 14(9):1198. doi: 10.3390/life14091198.

УДК159.922.7:316.362

Заміщак М. І.

канд. психол. наук, доцент

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Кульчицька І. Е.

магістр практичної психології

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДИТИНИ В СІМ'І

Упродовж останніх років учені з точністю дослідили узи, що існують між чоловіком та дружиною, а також цей факт, що в парі співіснують дві емоційні реальності – його і її. Відмінності, які можна пояснити не тільки біологічними факторами, закладаються в дитинстві, коли хлопчики та дівчатка живуть в окремих світах. Особливості сімейного виховання, сімейна взаємодія формують особистість та особистісні орієнтири, які визначають життєву траєкторію, вектор розвитку здібностей, адаптивні можливості у дітей та успішну життєву стратегію.

Роль родинних стосунків, внутрішніх конфліктів та вплив родинної динаміки на психологічний розвиток людини досліджував Карл Юнг. У своїх роботах він звертав увагу на важливість архетипів, символів та колективного несвідомого в психічному житті, а також висвітлював питання структури сімейних взаємин і їхній вплив на формування особистості. Його роботи зробили важливий внесок у розумінні динаміки сімейних стосунків та їх впливу на психічний розвиток особистості. “Батько відіграє вирішальну роль у долі індивіда” (Jung, 1961). “Душа...є сумою успадкованого від предків, “невидимих батьків”, чий авторитет наново народжується разом із дитиною”, стверджував Юнг. [4, с. 14].

Існує також поняття “батьківське програмування”, або скриптування, як називав Е.Берн–неусвідомлений процес керування долею, формування сценарію, життєвого плану. Проекція батьківської сім'ї може відбиватися на стосунки між подружжям через передачу моделей поведінки, очікувань та цінностей. Зазвичай люди можуть відтворювати ті аспекти взаємодії, які були характерні для їхніх батьків, копіювати їх поведінку, що може визначати динаміку в їхніх власних сімейних стосунках. Часто це свідомо спроба, а інколи неусвідомлена імітація ідентифікації із дорослими, які багато значать в житті дітей[1, с. 5].

Діти, які виростили в неповних сім'ях, можуть мати багато проблем, зокрема: нарцисизм, “нібито особистість”, проблеми з ідентичністю, близькістю, поєднання жіночого та чоловічого та ін. Відсутність одного з батьків впливає на те, як діти засвоюють колективні та соціальні норми, які, своєю чергою, впливають на їх ідентичність.

Здорову енергію дітей та почуття власної гідності виховують емоційно здорові, урівноважені батьки, в стосунках з якими дитина бувають індивідуальності. Адекватні стосунки формують віру в себе та вільну реалізацію. Взаємодія з батьками і родинним середовищем грає ключову роль у формуванні психологічних адаптивних здібностей дитини. Вміння керувати своїми реакціями в сімейному житті та позитивні батьківські

звички передаються наступному поколінню дітей і навіть онуків. Структура сімейних стосунків, яка базується на взаєморозумінні та емоційній підтримці, сприяє розвитку резиліентності у дітей. І навпаки, проблеми в стосунках, невпевненість у своїй поведінці та погане здоров'я свідчить про негативний дитячий досвід та недоречні стилі виховання.

Сьогодні якість взаємин в сім'ї багато в чому визначається власним сприйняттям подружжя, тим, наскільки успішними вони себе вважають і тим, як люди сприймають шлюби, які вони створюють і яке місце в них займають рольові стосунки. Зараз, коли в країні війна, питання адаптивних можливостей дитини в сім'ї є надзвичайно важливим, адже пережиті психологічні травми, події чи кризи, а також вміння підтримувати, співпереживати, співчувати та шукати компроміс впливають на здатність зберігати гармонію у сім'ях. Індивідуальні реакції батьків на стресові ситуації в сім'ї впливають на формування стратегій адаптації у дітей.

Психологічна стабільність сімейного середовища сприяє відчуттю безпеки та розвитку внутрішньої міцності у дітей. Успішне функціонування сім'ї визначається тим, наскільки психологічно зрілим є кожен в сім'ї та його погляди на життя, сформовані з дитинства. Протягом багатьох поколінь, ефективне батьківське виховання сприяло передачі корисних навичок, які створюють фундамент та забезпечують дітям не лише вміння взаємодіяти з іншими, але й будувати міцні стосунки, що сприяють їхньому щастю, успіху та адаптації.

Список літератури

1. Біла І. М. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. - К., 2017.- Т. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. - Вип. 15.
2. Деніел Ґоулман. Емоційний інтелект; пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Х.: Віват, 2020. 512 с. (Серія “Саморозвиток”).
3. Джексон Наказава, Донна Уламки дитячих травм. Чому ми хворіємо і як це припинити; пер. з англ. В. Пушиної. Київ: Форс Україна, 2022. 384 с.
4. Сьюзен Шварц. Відсутній батько та його вплив на дочку. Батько як прагнення, батько як рана. Ужгород: РІК-У, 2023. 344 с.

УДК 378.147:159.9-051

Заміщак М. І.

канд. психол. наук, доцент
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Українець А. В.

магістр практичної психології
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У закладі вищої освіти є актуальним формування соціально-психологічної компетентності майбутніх психологів. Професійна підготовка майбутніх психологів є одним з етапів професійного і загального розвитку особистості. Професійний розвиток особистості – це не лише формування певної системи професійних знань, умінь і навичок, а процес формування гармонійної, розвиненої особистості, яка здатна

володіти здоровим стилем професійної діяльності. Професійний розвиток потребує певної активності майбутнього психолога, оскільки поза власної активності суб'єкта неможливий його повноцінний професійний та психічний розвиток.

Складовими компетентності майбутнього психолога є взаємопов'язані мотиваційна та операційна сфери. Цілеспрямований розвиток операційної сфери впливає на ефективність функціонування мотиваційної і навпаки. Мотиваційна сфера - характеризується готовністю до професійної діяльності, вона пов'язана з мобілізацією психічних, психологічних, психофізіологічних систем особистості, які забезпечують успішне виконання професійних задач. Операційна сфера пов'язана з підготовкою до професійної діяльності, з фахових знань, навичок, умінь, які дають можливість успішно володіти соціально-психологічними компетентностями. Вона спрямована на реалізацію професійної діяльності і відіграє вагомий роль у становленні компетентного психолога. Складовими операційної сфери є професійне мислення, професійна ідентичність, професійна самосвідомість, рефлексія, емпатія. Професійна самосвідомість дає можливість майбутньому психологу оперувати образами професійної діяльності при її виконанні. Вона включає уявлення особистості психолога про себе як про учасника спільноти психологів, усвідомлення себе суб'єктом професійної діяльності, самоактуалізацію, саморозуміння та саморегуляцію та особистісно-професійну відповідальність.

Поєднання здатності до довільної саморегуляції, рефлексії, ідентифікації, емпатії, самовдосконалення втілюється в самоактуалізації, яка є складовою поведінкового компоненту професійної самосвідомості майбутнього психолога.

Науковці виділяють три компоненти професійного розвитку: 1) розвиток мотиваційно-потребової сфери; 2) формування операційно-технічних елементів професійної діяльності; 3) професійнесамовизначення. Тому формування усіх трьох компонентів соціально-психологічної компетентності є одним з чинників успішного завершення професійного становлення у закладі вищої освіти.

Отже, в закладі вищої освіти необхідно розвивати в сучасного студента-психолога соціально-психологічні компетентності, які є необхідними засобами майбутньої професійної діяльності.

Список літератури

1. Завацька Н. Є. Психологічна компетентність як основа проектування та прогнозування розвитку особистості. Психологічні засади проектування та прогнозування розвитку особистості: [монографія] / Під ред. Н.Є. Завацької. — Луганськ: Вид-во “Ноулідж”, 2014. — С. 122 — 167.
2. Заболоцька С. Заміщак М. Особливості реалізації психологічного супроводу особистісно-професійного розвитку. Проблеми гуманітарних наук. Психологія / ред. кол. Надія Скотна (головний редактор), Роман Хавула (редактор серії) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2024. Вип. 53. С.39-44
3. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. — Либідь, 1999. — 536 с.
4. Шугурова Т. Л. Типи дозвілєвої діяльності та їх зв'язок з соціально-психологічною компетентністю студентської молоді: факторний аналіз. Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля. — № 1 (36). — Северодонецьк : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2015. — С. 12 — 18.

УДК 615.851:7]:159.922.73-053.6

Заміщак М. І.

канд. психол. наук, доцент

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Хінальська Х. Л.

магістр практичної психології

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

РЕАЛІЗАЦІЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПІДЛІТКІВ

Арт-терапія є одним з найефективніших способів роботи з клієнтами будь-якого віку і з будь-якими порушеннями, при цьому для особистості – це спосіб саморозкриття, самовираження, розвитку та особистісної гармонії [3].

Дедалі більше зростає інтерес суспільства до арт-терапії як методу відновлення психологічного стану підлітків за допомогою творчості та мистецтва. У сучасних умовах арт-терапія — це напрям психотерапії, що стрімко розвивається та набуває поширення у професійному середовищі і за кордоном, і в Україні. Метод відновлення мистецтвом застосовують з метою терапевтичного впливу та для вирішення діагностичних, корекційних та психопрофілактичних завдань. Поступ соціально-економічної і культурно-інформаційної сфер суспільства посилює розвиток арт-терапевтичних технологій педагогічного та соціально-психологічного спрямування.

Підлітковий вік – це своєрідний перехідний етап між періодом дитинства та дорослістю. Організм підлітка зазнає помітних фізіологічних змін: гормональні сплески, нерівномірний розвиток мозку. Це призводить до того, що підліток стає схильним до імпульсних вчинків, неврозів, психологічної нестабільності. Для подолання такого стану варто застосовувати техніки арт-терапевтичного впливу. Реалізація арт-терапії як методу відновлення психологічного стану підлітків – поширена практика.

Науковці по-різному вбачають потенціал арт-терапії в психології та психіатрії. Е. Крамер стверджувала, що позитивним досягненням арт-терапевтичних технік є “зцілюючі” можливості самого процесу мистецької творчості, що дозволяє виявити, пережити внутрішні конфлікти і, зрештою, вирішити їх. А. Хілл пояснює терапевтичні результати мистецької діяльності можливістю відволікання пацієнта від “хворобливих переживань”.

Як стверджує В. Беккер-Глош, мета арт-терапії не в тому, щоб виявляти психічні вади або порушення – вона робить акцент на сильних сторонах особистості та має властивість внутрішньої підтримки, відновлення психоемоційного стану людини.

Термін “арт-терапія” в науково-педагогічній галузі інтерпретують як комплекс дій, спрямованих для забезпечення емоційної стабільності та ментального здоров'я особи, групи, колективу засобами художньої діяльності. Таким чином, основними завданнями арт-терапії в освіті є відновлення психологічного стану здобувача освіти, розвиток, виховання та соціалізація.

Варто наголосити на вагомому профілактичному, психокорекційному та виховному аспекті під час занять арт-терапією. Сьогодні арт-технології широко застосовуються в освітньому процесі на різних ступенях навчання, зокрема, як профілактичний засіб стабілізації внутрішнього “Я”, здорового світосприйняття та способу життя.

Педагогічна спрямованість арт-терапії має неклінічну форму та розрахована як на потенційно здорову особистість, так і особистість з певними особливостями у розвитку. Зарубіжні та вітчизняні дослідження декларують, що арт-терапія практично немає протипоказань, що гранично важливо при роботі з підлітками.

Арт-терапевтична методика здебільшого викликає у підлітків позитивні емоції, сприяє подоланню апатії і безініціативності, формує більш активну життєву позицію. Арт-терапія заснована на засадах активації творчого потенціалу людини, внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення. Арт-терапія з підлітками є ефективним методом взаємодії, спрямованим на покращення емоційного стану, самопочуття та розвиток особистості через творчий процес. Вона допомагає підліткам вирішувати проблеми, виражати почуття, розвивати творчий потенціал та зміцнювати психічне здоров'я. Основа арт-терапевтичного процесу – особистість, яка прагне до саморозвитку, психологічної стабільності розширення меж своїх можливостей.

Список літератури

1. Арт-терапія. Інноваційні психологічні технології / під ред. О. Тиунової. Випуск 6. Київ–Львів–Тернопіль: ЕЕАТА, 2019. 224 с.
2. Ільченко І.С. Арт-терапія: навчальний посібник для студентів. –Умань: Видавничо-поліграфічний центр “Візаві”, 2013.150 с.
3. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.

УДК 159.9

Британ Ю. В.

студентка кафедри психології,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ТА СПІЛКУВАННЯ ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЛИ В АБ'ЮЗИВНИХ СТОСУНКАХ

У сучасному українському суспільстві дедалі частіше порушується питання аб'юзивних стосунків. Спілкування та стосунки оточують нас від народження до глибокої старості. Ми щодня маємо багато взаємодій із людьми на роботі, на навчанні, в громадських місцях, але найбільше ми отримуємо досвід спілкування та взаємин в сім'ї.

На постійному фоні війни в країні постає актуальна проблема аб'юзу. Щороку зростає статистика звернень в поліцію постраждалих внаслідок домашнього насилля [5]. Оскільки багато століть поспіль в українській культурі фізичне насильство було нормалізоване, як елемент виховання та влади, то відповідно досі найбільш вразливим середовищем спілкування є близькі родичі.

Найчастіше людина не усвідомлює власної поведінки, а точніше причин своєї поведінки [2]. Коло насилля не переривається, воно затягує все дужче, оскільки досвід аб'юзивних стосунків впливає на те, як ми поведимося з іншими та будемо власне майбутнє [4]. Зокрема, Т. Кантофер зазначає, що “особистість формується через досвід, - особливо той, який ми отримуємо в дитинстві. Те, як людина мислить, відчуває і діє, певною мірою визначається генетично, але переважно є продуктом її досвіду” [3, с. 12].

Аб'юз – це неприпустиме поводження з людиною проти її волі та бажання. Найбільше людина проявляє аб'юзивність в близьких стосунках, хибно думаючи, що ця людина є власністю. Також можна спостерігати токсичне спілкування з колегами на роботі чи в закладах освіти, агресивну поведінку в громадському транспорті чи на

дорозі. Досвід аб'юзивних стосунків завжди має вплив на самооцінку, довіру, відчуття безпеки та розуміння власних емоцій [4]. Найчастіше велика кількість неконтрольованих емоцій переростає в агресію, яка має вихід через насилля.

Коли ми говоримо про досвід аб'юзивних стосунків, то варто окреслити їх вплив на психічне здоров'я людини. Опісля травматичного досвіду можуть формуватися чи загострюватися розлади, такі як: тривожність, депресія, ПТСР та інші [3]. Часто, людина, яка мала досвід аб'юзу вдається до співзалежних чи протизалежних моделей побудови стосунків з іншими [1].

Негативний досвід стосунків з батьками стає фундаментом для установок: ворожого чи агресивного спілкування, використання маніпуляції та контролю, активної чи пасивної агресії в стосунках. Водночас, наслідки аб'юзивних стосунків можуть бути полярними від агресії – фрустрація, синдром безпомічності, ригідність та синдром жертви. Т. Кантофер зазначив, що “установки складаються з трьох компонентів: почуттів, переконань і характерної поведінки. Існує поширена думка, що ми схильні бунтувати проти наших батьків та їхніх установок, але насправді все відбувається навпаки: діти, як правило, стають дзеркальним відображенням своїх батьків, коли дорослішають” [3, ст. 20].

Тож, аб'юзивна комунікація може трапитися в будь-яких місцях із невідомими людьми чи близькими вдома. В Україні вже багато років постає проблема домашнього насильства, що внаслідок війни більше загострюється. Аб'юзивні стосунки завжди мають вплив на майбутнє особистості: вибір, поведінку, почуття, спілкування з іншими, побудову стосунків та психологічне благополуччя. Рівень неконтрольованих емоцій з кожним наступним роком війни зростає. Сфера психічного здоров'я вже посилено працює, але її очікує ще більше роботи із ветеранами і їх сім'ями та цивільними.

Список літератури

1. Бітті М. Долаємо співзалежність. Як припинити контролювати інших і почати дбати про себе / Мелоді Бітті ; пер. з англ. І. Возняка. — Х. : Віват, 2022. 304 с.
2. Волінн М. Це почалося не з тебе. Як успадкована родинна травма формує нас і як розірвати це коло / Марк Волінн ; пер. з англ. Я. Лебеденка. — Х. : Віват, 2024. 288 с.
3. Кантофер Т. Токсичні люди / Т. Кантофер ; Пер. з англ. Є Баскакової. — К. : Видавнича група КМ-Букс, 2023. 200 с.
4. Кемпбелл Ш. Дорослі які пережили токсичний вплив родичів. Як захистити особисті кордони, реагувати на критику й позбутися сорому після розриву стосунків? — Житомир : Морфеус, 2023. 224 с.
5. Кількість заяв про вчинення домашнього насильства збільшується - Катерина Павліченко. *Міністерство внутрішніх справ в Україні*: [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/news/kilkist-zaiv-pro-vcinennia-domasnyogo-nasilstva-zbilsujetsia-katerina-pavlicenko>

Ломако А. Л.

студентка групи ФФПм-13з

Львівського національного університету імені Івана Франка,

ПСИХОТРАВМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ДЕЗАДАПТАЦІЇ ПРОЦЕСУ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ: ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ БАР'ЄРІВ

Психологічна травма (психотравма) впливає на широкий спектр психологічного функціонування людини, порушуючи її здатність до повноцінного особистісного зростання та самоактуалізації. Актуальність дослідження ролі психотравми обумовлена необхідністю пошуку ефективних підходів до відновлення особистісної

цілісності в умовах сучасного світу, що постійно наражає людину на стресові ситуації та потенційні травматичні події.

Максимова Н.Ю. зазначила, психологічна травма – це наслідок ситуації, коли людина відчувала себе беззахисною перед небезпекою [3].

Самоактуалізація, за А. Маслоу, є процесом досягнення індивідом власного потенціалу та реалізації своїх цінностей і життєвих цілей. Психотравма, особливо невирішена, створює психологічні бар'єри, які можуть дезадаптувати особистість, порушуючи процес саморозвитку та утруднюючи досягнення гармонії та самовираження [1].

Травматичні події впливають на психіку шляхом формування складних емоційних реакцій, таких як тривога, депресія та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

ПТСР – це складний психобіологічний стан. Зазвичай виникає в результаті переживань, пов'язаних з небезпекою для життя, коли психологічні та соматичні стресові реакції зберігаються протягом тривалого часу після того, як сама травматична подія вже минула [2].

Ці реакції викликають дезадаптацію в системі самосприйняття, знижуючи впевненість у власних можливостях і змінюючи відношення до свого потенціалу та саморозвитку. Дезадаптація проявляється у виникненні когнітивних та емоційних бар'єрів на шляху до самоактуалізації, таких як уникнення, песимізм та самокритика.

Серед основних бар'єрів, що виникають внаслідок психотравми, виділяються:

- Страх провалу та невпевненість у своїх силах. Травматичний досвід може суттєво підірвати віру в здатність досягати цілей.
- Уникнення нових можливостей. Через травматичні асоціації індивіди можуть уникати нових чи раніше травмуючих ситуацій, що обмежує їхній розвиток.
- Самообмеження. Психологічна травма може знизити готовність до ризиків та змін, що гальмує процеси розвитку та самовираження.
- Підвищена самокритичність та занижена самооцінка. Індивіди часто починають сприймати себе через призму негативного досвіду, що перешкоджає їхній здатності до саморозвитку та особистісного зростання.

Якщо травма залишається не вирішеною, вона має потенціал викликати хронічні психічні стани, такі як депресія та посттравматичний стресовий розлад, які впливають на здатність до самовідновлення та реалізації своїх прагнень. Довготривале відчуття вразливості може призводити до самосаботажу, що ускладнює процес самоактуалізації.

Відмова від спогадів про травму чи уникнення тригерних ситуацій є поширеними захисними механізмами, які допомагають людині впоратися з емоційним болем. Проте ці стратегії можуть також перешкоджати процесу саморозвитку, обмежуючи відкритість до нових життєвих досвідів і можливостей.

Висновки. Психотравма є значним фактором дезадаптації процесу самоактуалізації. Вона може формувати психологічні бар'єри, які перешкоджають людині досягати власного потенціалу, обмежують доступ до внутрішніх ресурсів для саморозвитку.

Список літератури

1. Maslow A. H. Motivation and personality. 2nd ed. New York : Harper & Row, 1970. 369 p.
2. Габреева Г. Ш. Практикум з психології станів: навчальний посібник (за ред. А. О. Прохорова). К.: Мова, 2004. 480 с.
3. Максимова Н. Ю. Психологічна травма як чинник адиктивної поведінки. Актуальні проблеми психології. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. 2017. Т. 11, вип. 15. С. 292–298.

Нечитайло Ю. С.

доктор філософії, спеціаліст I категорії
практичний психолог

Балаклійський фаховий педагогічний коледж КЗ “ХГПА”

Ковальова Д. Ю.

здобувачка освіти

Балаклійський фаховий педагогічний коледж КЗ “ХГПА”

НЕЙРОПСИХОЛОГІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Педагогічна нейронаука зростає як сфера досліджень і практики протягом останніх кількох десятиліть. Нова дисципліна педагогічної нейронауки знаходиться на роздоріжжі між тими, хто бачить великі можливості в об’єднанні нейронауки та освіти, і тими, хто вважає, що розрив між цими дисциплінами неможливо подолати. Проте ця напруженість частково обумовлена тим, що на сьогоднішній день філософські та теоретичні підходи превалюють над визначенням конкретних механізмів і факторів змін. Для того, щоб педагогічна нейронаука змогла просуватися вперед і стати самостійною дисципліною, необхідно подолати традиційні межі та методи, а також створити інфраструктуру, яка сприятиме співпраці та ефективному обміну знаннями.

Актуальність нейропсихології зумовлена її роллю в діагностиці та терапії розладів, пов’язаних з порушенням функцій мозку. Ця галузь досліджень є необхідною для більш глибокого розуміння таких порушень, як афазія, амнезія, агнозія та інших когнітивних розладів. Сучасні дослідження нейропсихології охоплюють різноманітні аспекти: від вивчення функцій певних ділянок мозку, методів нейровізуалізації, нейрокогнітивних механізмів адаптації до розробки ефективних методик реабілітації [1, с.32,54]. У нейропсихології, важливо, щоб терапевтичні методи, які застосовуються в клінічних умовах, були адаптовані до повсякденного життя пацієнтів, що допоможе їм краще впоратися з труднощами поза клінікою та потребує залучення різних спеціалістів: нейропсихологів, психотерапевтів, фізіотерапевтів, соціальних працівників та лікарів-неврологів

З метою підвищення якості освітніх послуг та підтримки дітей з особливими освітніми потребами у відповідності до їхніх потреб та різноманітності класів, сучасна нейронаука могла б бути інтегрована в навчальні програми для психологів, педагогів, соціальних працівників і медичних спеціалістів, щоб вони розуміли, як мозкові процеси впливають на навчання, розвиток і соціальну адаптацію. Наприклад, у освітньому процесі закладів загальної середньої освіти знання нейропсихології дозволило б виявляти труднощі навчання на ранніх етапах, зокрема такі розлади, як дислексія або дефіцит уваги, та розробляти індивідуальні підходи для підтримки дітей. Так, недавні дослідження надали нові ідеї та деталі щодо впливу харчування, сну і фізичних вправ на навчання, а також, що особливо важливо, про базові фізіологічні та нейронні механізми, які при цьому задіяні (Curcio et al., 2006; Hillman et al., 2008; Sigman et al., 2014) [3]. У сукупності ці принципи навчання відкривають широкі перспективи та є обнадійливим стартом для загальношкільних ініціатив, спрямованих на використання практик на основі доказів ЕВР для покращення навчання молоді.

Нейропсихологія тісно пов’язана з кінезіологією, їх інтеграція набуває актуальності в сучасному освітньому процесі, зокрема завдяки обов’язковим психологічним п’ятихвилинкам, які запроваджують у закладах освіти. Це відкриває нові можливості для ефективного використання наукових досягнень нейропсихології та кінезіології для

сталого розвитку освіти та суспільства. Кінезіологія вивчає рухи тіла, тоді як нейропсихологія досліджує, як мозок контролює ці рухи та реагує на них. Доведено, що певні фізичні вправи стимулюють міжпівкульну взаємодію та сприяють когнітивним процесам, таким як концентрація уваги, пам'ять, мислення та здатність до навчання. Наприклад, вправи, які вимагають координації одночасних рухів обох рук або ніг, активують обидві півкулі мозку та сприяють їхній синхронізації [2, с.15, 33].

Включення обов'язкових психологічних п'ятихвилин у шкільний розклад – це інноваційний підхід, що допомагає підтримувати ментальне здоров'я здобувачів освіти. Кінезіологічні вправи можуть бути дуже корисними в освітніх установах, особливо під час психологічних п'ятихвилин на заняттях, як елемент психологічного розвантаження. Такі вправи можуть використовуватися як метод профілактики стресу та покращення психофізичного стану здобувачів освіти. Наприклад, короткі рухові вправи перед початком заняття або під час перерв сприяють зняттю напруги, покращують настрій та знижують рівень тривожності, що допомагає молоді ефективніше засвоювати інформацію та підтримувати високий рівень концентрації. Також, короткі вправи на розтягування, дихальні практики та прості рухові вправи сприяють зниженню втоми та емоційного напруження. Застосування цих методик допомагає покращити когнітивну продуктивність і сприяє розвитку звичок, пов'язаних із турботою про психічне здоров'я.

Нейропсихологія є важливою і перспективною галуззю сучасної науки, яка допомагає зрозуміти складні процеси, що відбуваються в головному мозку. Інтеграція кінезіологічних та нейропсихологічних методик у сучасний освітній процес розширює інструментарій педагогів та забезпечує всебічний розвиток учнів. Використання наукових досягнень нейропсихології та кінезіології в освіті, зокрема через проведення психологічних п'ятихвилин, сприяє збереженню психічного здоров'я молоді. Такий підхід допомагає формувати здорових і стійких особистостей, які здатні адаптуватися до змін і ефективно навчатися.

Список літератури

1. Мазуренко М. С. Основи нейропсихології та нейропсихологічної діагностики. Харків: Фоліо, 2019. с. 112.
2. Петров В. В., Савченко Ю. А. Нейропсихологія: сучасний стан і перспективи. Львів: Світ, 2021. с. 33.
3. Why Educational Neuroscience Needs Educational and School Psychology to Effectively Translate Neuroscience to Educational Practice. *Front. Psychol.*, 14 January 2021. Sec. Educational Psychology. Vol. 11, 2020. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.618449>. (Дата звернення: 08.11.2024).

УДК 159.942.5

Оліфіренко О. І.

студентка кафедри психології,
Львівський національний університет імені І. Франка

СЛИЛЬНІСТЬ ДО ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ

Сучасне суспільство ставить перед індивідом високі вимоги до компетенцій, професіоналізму та особистісного зростання, що разом з постійним тиском на досягнення успіху, може викликати втому, незадоволеність та погіршення

самопочуття, особливо в умовах неконтрольованого стресу. Такий тиск може викликати як особистісне зростання, так і супутні негативні наслідки, включаючи втому, розчарування та емоційне виснаження.

Відсутність консенсусу щодо природи вигорання призвела до розповсюдження великої кількості визначень та методів оцінки цього явища. Спочатку вигорання розглядалося як “ціна за співчуттє вигорання охоплює різні сфери діяльності, та найчастіше воно вражає саме працівників соціальних служб, які знаходяться в постійному тісному контакті з клієнтами\людьми я”, а згодом воно стало “комунікативним професійним захворюванням”.

У 1974 році Джордж Фреденберг уперше ввів термін “емоційне вигорання”, описуючи психологічну перевтому працівників, які постійно взаємодіють із клієнтами. Всесвітня організація охорони здоров’я внесла “емоційне вигорання” в 11-ий перелік Міжнародної класифікації хвороб (ICD-11). ВООЗ класифікує емоційне вигорання як синдром, що виникає внаслідок хронічного стресу на робочому місці [1].

Христина Маслач вважає що основними чинниками які впливають на появу емоційного вигорання є робоче навантаження, можливість контролю\впливу, нагорода\виплата, стосунки з колегами, особисте визнання та цінності організації. При поганих показниках в працівника спостерігається зниження якості роботи, погіршується здоров’я та збільшується кількість прогулів [2, с.369]. Хронічне вигорання може призвести до різних форм фізичних симптомів як головний біль, кишкові проблеми, м’язова напруга або біль, біль у грудях, втома, зміна статевого потягу, розлад шлунку та вразливість до хвороб, пришвидшене серцебиття, сонливість.

Все більше вчених вважають, що емоційне вигорання має кілька фаз, а не є лінійним процесом. До таких дослідників належать Дж. Грінберг, Герберт Фройденбергер та Ван Дам. Існують різні теорії класифікації стадій вигорання, зокрема: багатовимірна модель Христини Маслач, динамічні моделі Б. Перлмана і Е.А. Хартмана, а також п’ятиступенева модель Дж. Грінберга.

Вперше визначення перфекціонізму як самостійного терміну дав американський клінічний психолог М. Холлендер [3]. Науковець визначив перфекціонізм як “повсякденну практику висунення до себе більш високих вимог, ніж того потребують обставини”. Адлер вважав, що в кожній людини є комплекс “вищості”, який виражений у схильності висувати надзвичайні вимоги до себе та інших. Адлер стверджував, що ці люди схильні порівнювати себе з недосяжним ідеалом досконалості та керуються почуттям неповноцінності. В результаті цього може виникати почуття заздрощів, ухилення від контактів та самотність в кінці [4].

Якщо порівняти симптоми і причини емоційного вигорання та перфекціонізму, можемо помітити, що між цими поняттями є дещо спільне. А саме зв’язок з умовами робочого середовища та робочого навантаження. Внаслідок того, що перфекціоністи здебільшого не мають можливостей для належного відпочинку та відновлення після робочих зусиль, вони часто стикаються з емоційним та когнітивним виснаженням. Також, доведено, що з точки зору структури особистості, ідеалісти, перфекціоністи, цілеспрямовані, бойові, конкурентоспроможні, критичні, поспішні, прагнуть виконувати завдання вчасно, вірні своєму слову та відповідальні люди з важкими очікуваннями піддаються більшому ризику виснаження.

Дослідження Кляйча, Годро та Франче серед 510 студентів показало, що різні типи перфекціонізму по-різному впливають на емоційне вигорання та академічні успіхи. Студенти з високими особистими стандартами мали менший рівень вигорання та

кращі результати, тоді як ті, хто ставив завищені вимоги до оточення, відчували більше виснаження та мали нижчі оцінки. Подібні результати отримали Бадаві та Мохамад у дослідженні лікарів, виявивши значний позитивний зв'язок між завищеними вимогами до себе та емоційним виснаженням. Ці дослідження підтверджують, що позитивний перфекціонізм може бути мотиваційним фактором, тоді як негативний – призводить до вигорання.

Таким чином, наслідки перфекціонізму для емоційного стану зводяться до частих переживань, незадоволеності собою, сорому, тривоги, туги, і провини. А емоційне вигорання виступає різновидом виробленого особистістю механізму психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на певні психотравмуючі дії.

Дослідження взаємозв'язку перфекціонізму та емоційного вигорання показують, що високий рівень перфекціонізму часто пов'язаний з більш високим ризиком емоційного вигорання.

Список літератури

1. Міністерство охорони здоров'я України. Професійне вигорання – явище, а не хвороба, що насправді затвердили в МОЗ // Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/profesijne-vigorannja---javische-a-ne-hvoroba-scho-naspravdi-zatverdili-v-mkh-11> (дата звернення 12.04.2024).
2. Maslach, C., Leiter, M. P. Burnout. // Encyclopedia of Stress. 2nd ed. New York, 2007. P. 358–362.
3. Опанасенко, Л. А. Перфекціонізм як психологічний феномен // Психологічні науки. 2013. Т. 2, № 10. С. 242–247.
4. Hewitt, P. L., Flett, G. L., & Mikail, S. F. Perfectionism: A Relational Approach to Conceptualization, Assessment, and Treatment. New York: Guilford Publications, 2017.

УДК 159.9

Паскевич Н. О.

студентка 2-го року навчання
ОС “Магістр” ОП 053 Психологія
ЛНУ імені Івана Франка

ЗВ'ЯЗОК МОТИВАЦІЇ І ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Поняття психологічного благополуччя є багатограним і охоплює різні аспекти психічного та емоційного здоров'я людини, включаючи позитивні стосунки, особистий ріст і розвиток, позитивну самооцінку та відчуття контролю над своїм життям. На сьогодні існує два основних підходи до вивчення феномену психологічного благополуччя: гедоністичний (суб'єктивне благополуччя) та евдемоністичний (психологічне благополуччя). Гедоністичний підхід пов'язує психологічне благополуччя із внутрішнім відчуттям щастя і станом задоволеності в різних сферах життя, тому носить суб'єктивний характер. Прихильники евдемоністичного розуміння проблеми психологічного благополуччя особистості вважають, що головним аспектом є особистісне зростання, а основним критерієм благополуччя – повнота самореалізації [1].

Виділені компоненти К. Ріфф, що становлять структуру благополуччя, включають: люди намагаються позитивно дивитися на себе, хоча вони усвідомлюють власні обмеження (самоприйняття), прагнуть підтримувати гарні міжособистісні стосунки (позитивні відносини з іншими), розвивати почуття самовизначення та особистого

авторитету у взаємодії з соціумом (автономія), максимально використовувати свої власні таланти та здібності для досягнення своїх цілей (особистісне зростання), керувати своїм оточенням для задоволення своїх потреб та знаходити сенс у зусиллях, які вони докладають та проблемах, з якими вони стикаються у житті (ціль в житті) [4]. Ці компоненти взаємозалежні та можуть впливати один на одного, що призводить до покращення загального самопочуття. Підтримання високого рівня психологічного благополуччя має важливе значення для ведення повноцінного життя та сприяння загальному здоров'ю та щастю. Люди, які відчувають високий рівень психологічного благополуччя більш схильні відчувати позитивні емоції, брати участь у значущій діяльності та підтримувати задовільні стосунки з іншими.

Теорія мотивації психологічного благополуччя ґрунтується на підходах, які розглядають мотивацію як рушійну силу, що сприяє досягненню благополуччя. А. Маслоу запропонував модель ієрархії потреб, де мотивація розвивається у міру задоволення базових потреб та досягнення вищих рівнів самореалізації. в його теорії задоволення потреби у безпеці, соціальній приналежності та повазі безпосередньо впливає на формування психологічного благополуччя, створюючи основу для особистісного зростання та самовираження [2]. В рамках теорії самодетермінації акцент робиться на задоволенні трьох базових психологічних потреб: автономії, компетентності та зв'язках з іншими людьми. Згідно з цією теорією, внутрішнє благополуччя людини залежить від того, наскільки повно вона може задовольняти ці потреби у власній діяльності.

За результатами проведеного емпіричного дослідження виявлено кореляційні зв'язки між компонентами психологічного благополуччя та мотиваційними чинниками – рис. 1.

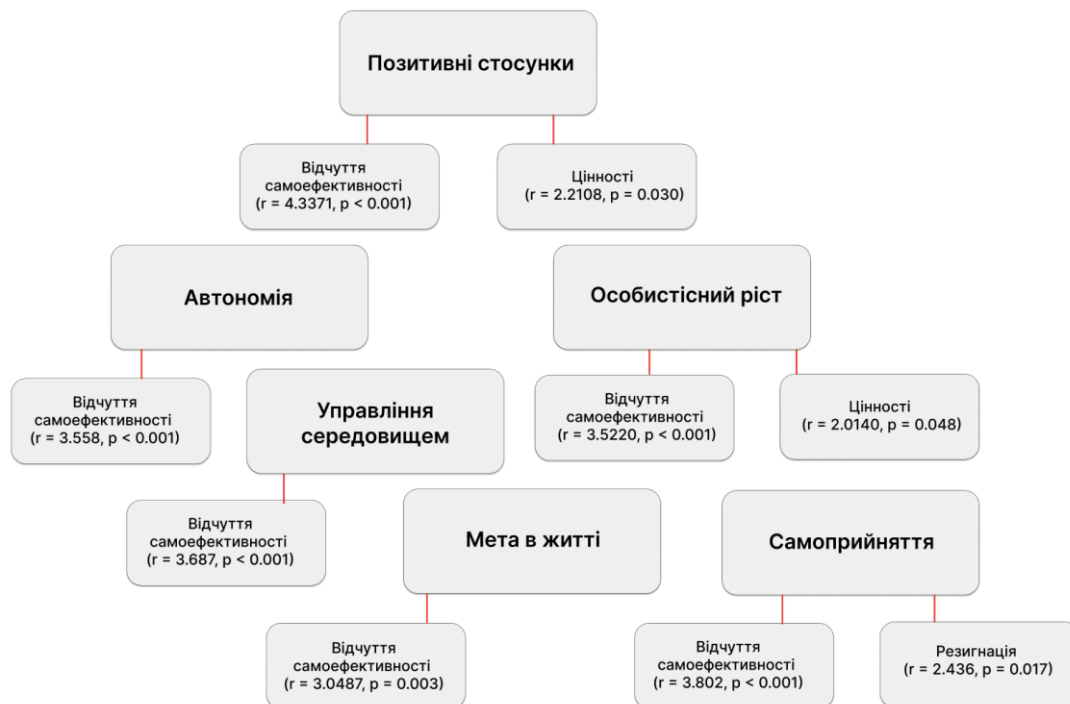

Рис. 1. Кореляційні зв'язки

Звідси виходить, що мотивація значно впливає на рівень суб'єктивного психологічного благополуччя особистості, визначаючи її орієнтацію на досягнення цілей, міжособистісні відносини та особистісний розвиток. Зовнішня мотивація

включає прагнення зовнішнім винагородам (наприклад, матеріальним благам чи соціальному визнанню), тоді як внутрішня мотивація зосереджена на самореалізації і задоволенні від процесу діяльності. А отже, внутрішнє прагнення до досягнення цілей та особистого зростання пов'язане з вищим рівнем психологічного благополуччя, тоді як мотивація, орієнтована на зовнішні результати, може призвести до короткострокової задоволеності, але не завжди сприяє довгостроковому відчуттю щастя.

Список літератури

1. Пахоль Б. Є. Суб'єктивне та психологічне благополуччя: сучасні і класичні підходи, моделі, чинники. Український психологічний журнал. 2017. № 1 (3). С. 80–104.
2. Сердюк Л. З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2017. Том 5. № 17. С. 124–133.
3. Deci E., Olafsen, Ryan R. Self-Determination Theory in Work Organizations: The State of a Science. Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior. 2017. № 4.
4. Ryff C., Keyes C. The structure of psychological well-being revisited. Journal of Personality and Social Psychology. 1995. № 4 (69). p. 719–727.
5. Ryff C., Singer B. Psychological well-being: meaning, measurement, and implications for psychotherapy research. Psychother Psychosom. 1996. № 65(1). p. 14–23.

Семен М. Б.

студентка 2-го курсу ОР Магістр, 053: Психологія
Львівський національний університет імені Івана Франка,

Науковий керівник:

Дідковська Л. І.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Львівського національного університету імені І. Франка

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОБРОБУТУ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Автором проаналізовано наукову літературу, присвячену проблемі психологічного добробуту, зокрема, її особливостям в умовах воєнного часу. Досліджено, як зарубіжні, так і вітчизняні наукові праці, що дозволило сформувати комплексне уявлення про поняття психологічного добробуту. Виявлено багатогранність поняття психологічного добробуту, яке охоплює різні аспекти особистості та її взаємодії з навколишнім світом. Розкрито структуру психологічного добробуту. Сформульовано припущення про специфічні особливості психологічного добробуту осіб в умовах війни. Виокремлено чинники, які можуть сприяти збереженню психологічного добробуту в цих умовах. Визначено конкретні методики для проведення емпіричного дослідження.

Актуальність дослідження: Сьогодні наша держава живе в умовах війни. І розуміння добробуту кожного змінилося, як і цінності та орієнтири. В період війни люди втрачають близьких, рідних, друзів, а разом з тим свою цілісність, врівноваженість, незалежність, самоцінність, змінюються цілі та пріоритети. Важливою соціально-політичною проблемою в період війни є збереження психічного

здоров'я і психологічного добробуту населення. Тема надактуальна, але мало досліджена, оскільки війни в Україні не було уже багато років і мало досліджень та їх результатів. Саме це послужило вибором теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковці трактують психологічний добробут, виходячи з осмислення суб'єктивної природи щастя, благополуччя, задоволеності життям. Дослідженням даного феномену займалися К. Ріфф, Е. Фромм, А. Маслоу, Б. Пахоль, С. Мадді, Е. Еріксон, К. Санько, Л. Сердюк, Т. Партико, О. Штепа, І. Горбаль та інші.

Мета дослідження. На основі теоретичного аналізу наукової літератури із психології виявити та дослідити особливості психологічного добробуту осіб в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Аналіз різноманітних підходів до визначення самого терміну “психологічний добробут” дозволяє стверджувати, що в психології не існує єдиної точки зору на трактування цього феномену. У різних наукових дослідженнях даного напрямку психології визначаються або рівні функціонування психологічного добробуту, або фактори, які забезпечують психологічний добробут, або сфери, у межах яких проходить формування особливостей переживання психологічного добробуту.

Розглянувши роботи різних дослідників психологічного добробуту, можна охарактеризувати даний феномен як переживання, яке характеризує відношення людини до того, ким вона, на її думку, є, та відображає ступінь реалізованості головних компонентів позитивного функціонування.

Психологічний добробут в умовах війни – це складне завдання, оскільки люди зазнають стресу, тривоги та травматичних досвідів під час військового конфлікту. Тим не менше, існують певні чинники, які можуть сприяти збереженню психологічного добробуту в цих умовах.

На думку К. Санько одним з ключових чинників є підтримка соціальної спільноти. Родина, друзі та співробітники можуть бути важливими джерелами підтримки та розуміння в складний час. Можливість спілкування та відкритість щодо своїх почуттів допомагають зменшити відчуття самотності та відчуженості. Також важливо розвивати стратегії посилення власної стійкості та внутрішньої міцності. Це може включати в себе практику медитації, йоги, спорту або інших видів фізичної активності, які допомагають зняти напругу та стрес. До важливих чинників психологічного добробуту в період війни автор відніс важливість встановлювати здорові ритуали і режим дня. Регулярність у їжі, сні, вправах та інших аспектах життя допомагає відчувати більшу стабільність та контроль над ситуацією [3, с. 42-45].

О. Штепа вважає, що на особливу увагу серед чинників психологічного добробуту заслуговує особистісна зрілість особи в умовах війни [5, с. 782-783]. Зрілій особистості характерно не просто пристосовуватися до будь-якого середовища, а й активно формувати це середовище у відповідності зі своєю індивідуальністю.

Г. Олпорт визначав благополуччя як точки балансу між сукупністю ресурсів та проблемами, з якими особистість стикається [6, с. 15].

Ресурси - це особистісні риси і здібності, які є для індивіда цінними та допомагають адаптуватися до стресових ситуацій та давати з ними раду. До ресурсів, на думку Т. Титаренко, можна віднести активну мотивацію вирішення складних ситуацій, ставлення до стресів як до можливості нагромадження власного досвіду та особистісного зростання, силу Я-концепції, достоїнства, високу самооцінку, самодостатність, оптимістичну життєву позицію, гордість тощо [1, с. 37-38].

Аналізуючи чинники психологічного добробуту в умовах війни, доречно розглянути теорію О. Романчук, який звертає увагу на доречність розуміння психологічного добробуту в умовах змін як переживання людиною здатності відповідально змінювати, щоденно творити власне життя, набуваючи досвіду у сфері непередбачуваного неочікуваного, непрогнозованого, використовуючи власний потенціал, ресурси та чинники [2, с. 30].

До основних причин зниження рівня психологічного добробуту в умовах війни відноситься стрес, тривога, яка породжує затяжну тривожність особи. Причинами стають кардинальні і раптові зміни у житті, втрата рідних та друзів, важке матеріальне становище, руйнація планів на майбутнє, необхідність швидко приймати складні рішення і особиста відповідальність за це, а також наближене до параної відчуття загрози у порівняно безпечних середовищах.

Для соціально-психологічної профілактики психологічного добробуту в умовах війни треба займатися спортом, медитацією, робити дихальні вправи, а також висловлювати свої думки та гігієнічно проявляти почуття та емоції. Зберігати розуміння реальності, при можливості звертатися за допомогою до спеціалістів.

Висновки.

1. Психологічний добробут знаходиться в одному смисловому полі з такими поняттями як задоволеність життям, щастя, якість життя та психологічне здоров'я. Збереження психічного та фізичного здоров'я, яке є основою психологічного добробуту усіх людей – важлива соціально-політична проблема сьогодення.

2. Психологічний добробут особи в умовах війни – це точки балансу між сукупністю ресурсів та проблемами, з якими особистість стикається. Ресурси – це особистісні риси і здібності, які є для індивіда цінними та допомагають адаптуватися до стресових ситуацій та давати з ними раду.

3. Можливими напрямками для подальших досліджень є:

- розробка ефективних програм психологічної допомоги для людей, які постраждали від війни;
- вивчення довгострокових наслідків воєнних конфліктів для психічного здоров'я;
- аналіз ролі різних культурних і соціальних факторів у формуванні психологічного добробуту в умовах війни.

Список літератури

1. Лаврентєва Г., Титаренко Т. Практична психологія для вихователів. Київ : ВІПОЛ, 1993. 40 с.

2. Романчук О. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки та сучасні підходи до терапії. *Neuro News*, 2012. С. 30-37

3. Санько К. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Київ : Серія Психологія. 2016. С. 42-45.

4. Чабан О.С., Гуменюк М.М., Вербенко В.А. *Нейропсихологія*. Тернопіль : ТДМУ. 2008.-92с.

5. Штепа О. С. Особливості зв'язку психологічної та персональної ресурсності особистості. Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН. Вип. 21. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. с. 782-791.

6. Allport G.W. *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 2000. P. 15–43.

Слободянюк А. М.

студентка 2 курсу магістратури спеціальності 053 Психологія,
Львівський національний університет імені Івана Франка,

Гупаловська В. А.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
Львівський національний університет імені Івана Франка

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК В ЧАС ВІЙНИ

Війна – це надзвичайно складний період, який впливає не лише на фізичне, а й на психічне здоров'я людини. У часи, коли суспільство стикається з численними викликами і загрозами, люди все частіше намагаються шукати внутрішні ресурси для подолання труднощів.

Психолог Абрагам Маслоу, розвиваючи концепцію самоактуалізації, визначав її як найвищий рівень людської ієрархії потреб, що характеризується реалізацією особистісного потенціалу та розкриттям справжньої суті людини [1, с. 132]. Самоактуалізація особистості в умовах війни набуває особливої глибини, оскільки екстремальні обставини активують внутрішні ресурси людини. Війна вимагає швидкої адаптації, переоцінки життєвих цінностей і розкриття потенціалу, що в мирний час могло залишатися прихованим. В цих умовах особистість змушена знаходити нові орієнтири, які допомагають зберігати психічну стійкість і наближають до самоактуалізації. Кризові обставини можуть стати поштовхом до особистісного розвитку, коли людина прагне знаходити сенс навіть у важких умовах, що забезпечує відчуття внутрішнього росту [4].

Віктор Франкл, досліджуючи сенс життя в умовах екстремальних обставин, таких як війна, звертав увагу на те, що люди, які знаходять сенс у стражданнях, здатні вистояти перед найжорсткішими випробуваннями [2, с. 54]. Цей пошук сенсу стає фундаментом для подальшої самоактуалізації, допомагаючи людині подолати страх, втому та внутрішню невпевненість.

Чоловіки і жінки можуть проявляти процес самоактуалізації в час війни по-різному. Чоловіки, наприклад, частіше відчують потребу захищати та забезпечувати, що може проявлятися в прагненні підтримувати родину або брати участь у бойових діях. Жінки ж частіше схилиються до ролей підтримки, забезпечення емоційної стійкості сім'ї і збереження затишку в домі, навіть у складних умовах [3].

Крім того, стрес від військових дій виступає каталізатором для перегляду життєвих установок і пріоритетів. Під час війни люди стикаються з реальними ризиками, що вимагає від них не лише емоційної стійкості, але й здатності приймати рішення в умовах невизначеності. В таких умовах процес самоактуалізації може стати інструментом для подолання тривоги і розкриття особистісних можливостей.

Варто зазначити, що самоактуалізація під час війни може включати в себе не лише досягнення особистих цілей, але й усвідомлення своєї ролі в глобальному контексті. Це може виражатися у прагненні захищати національні інтереси, культурні цінності, а також відчутті приналежності до спільноти, яка зіштовхується з тими ж труднощами.

У часи війни питання самоактуалізації тісно пов'язане з феноменом посттравматичного зростання. Після пережитого травматичного досвіду багато людей можуть знайти нові пріоритети в житті, підвищити рівень емпатії, відчувати більшу

внутрішню силу та впевненість у собі, що дозволяє їм стати сильнішими та більш цілеспрямованими.

Висновок. Самоактуалізація під час війни є непростим, але важливим процесом для психологічного благополуччя людини. Вона допомагає знаходити внутрішні ресурси для подолання стресу, підтримки близьких і збереження позитивного настрою. Таким чином, війна не лише загрожує, але й може стати моментом внутрішнього перетворення, відкриття нових смислів та досягнення внутрішньої рівноваги.

Список літератури

1. Maslow, A. The Psychology of Being. New York: Publisher, 2021.
2. Frankl, V. Man's Search for Meaning. New York: Progress, 2022.
3. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки. Google Scholar. URL: (дата (https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=NP4j2XIAAAAJ&citation_for_view=NP4j2XIAAAAJ:zYLM7Y9cAGgC) звернення: 08.11.2024).
4. Гупаловська В. А. Самореалізація особистості як наукова проблема. Google Scholar. URL: (дата (https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=NP4j2XIAAAAJ&citation_for_view=NP4j2XIAAAAJ:mB3voiENLucC) звернення: 08.11.2024).

УДК 351.74:159.9

Червоний П. Д.

к.пед.н., доцент,

доцент кафедри психології, соціології та педагогіки
навчально-наукового інституту № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

Павловський А. О.

слухач магістратури навчально-наукового інституту № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ

АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Діяльність поліцейського апріорі конфліктогенна, бо покликана протистояти злочинним діям і окремим людям, у яких існує конфлікт із законом. Реальна діяльність поліції із попередження і припинення протиправних дій часто протікає в несприятливих умовах. Діяльність поліцейського є однією з найбільш складних у соціальному середовищі.

В Україні конфліктологія є молодого наукою, українські науковці розробили методики своєчасного виявлення, розпізнання, профілактики конфліктних ситуацій, що виникають в поліцейських підрозділах, управління конфліктами і їх вирішення [1, с. 59].

Лефтеров В. О. відзначає, що поряд із екстремальними конфліктними ситуаціями працівники поліції у повсякденній діяльності часто потрапляють в конфронтацію не тільки з учасниками кримінального процесу, а в особистому житті, побутовій, сімейній на інших сферах, що цілком нормально для життя будь-якої людини в умовах сучасної соціальної взаємодії. Тому він пропонує здійснювати конфліктологічну підготовку з

різними категоріями працівників поліції з розвитку практичних умінь і навичок ефективного вирішення професійних конфліктів [5, с. 94].

Матієнко Т. В. вважає, що специфічність функціональних обов'язків і необхідність виконання конкретних службових завдань під час розв'язання конфлікту (кожному властиві певні ознаки) вимагають якісної професійної підготовки працівників поліції. Однією із складових їх підготовки є застосування конфліктологічної підготовки, першочергова мета якої полягає у розвитку конфліктної компетентності та формуванні конфліктостійкості у працівників поліції. Під конфліктною компетентністю працівника поліції слід розуміти: знання про конфлікт як явище, що існують у сучасних науках; знання про себе і власні психологічні реакції у конфлікті; уміння застосовувати стратегії поведінки у конкретній життєвій ситуації, здійснювати прогноз і обирати спосіб розв'язання конфлікту [6, с. 184].

Дослідниця Бедрій Д. І. відносить конфлікт як спосіб вирішення проблеми людини із задоволення потреби, за яку вона бореться. Вона спирається на теорію американського психолога А. Маслоу і вважає, що у випадку незадоволення цих потреб людина може йти на конфлікт. Виходячи з цього, Д. І. Бедрій виокремлює п'ять типів конфліктів: сімейні, побутові, виробничі, трудові, політичні [2, с. 100].

Гіренко С. П. та Червоний П. Д. досліджували конфліктний простір особистості поліцейського. Вони встановили, що це сукупність чинників, які виникають у процесі службової взаємодії працівника поліції з іншими суб'єктами права та впливають на виникнення, динаміку, попередження та розв'язання конфліктів та протиріч. Його складовими частинами виступають конфліктогени (джерела та причини конфлікту), суб'єкти спілкування та внутрішній світ самої особистості (рівень конфліктності та конфліктостійкості, конфліктний досвід, конфліктологічна культура тощо) [4, с. 35].

Галина Г. С. та Стефанова Г. Г. досліджувала конфліктологічну компетентність слідчого, як чинника запобігання професійним конфліктам.

Характер професійних конфліктів певною мірою залежить від рівня розвитку конфліктологічної компетентності працівників колективу; від обізнаності співробітників поліції про генезис конфлікту, діапазон можливих стратегій поведінки у конфлікті та навичок реалізації цих стратегій у конкретних життєвих ситуаціях; від вміння прогнозувати конфлікт [3, с. 190].

Стефанова Г. Г. вважає, що для ефективного розв'язання професійних конфліктів працівникам Національної поліції, зокрема слідчим, які працюють з величезною кількістю потерпілих і правопорушників необхідно розвивати конфліктологічну компетентність та стійкість до конфліктів, які розвиваються внаслідок вивчення конфліктології, практичного застосування знань в інтересах підвищення конструктивності поведінки в конфліктних ситуаціях, шляхом накопичення життєвого досвіду [7, с. 230].

Таким чином, дослідженням конфліктної поведінки поліцейських на сучасному етапі приділяється значна увага. Особливості конфліктної поведінки поліцейських завжди цікавили науковців й нині не припиняють цікавити, тому що суспільство розвивається, з'являються нові матеріальні, духовні та інтелектуальні цінності, їх захищає закон, а поліцейському потрібно здійснювати профілактику правопорушень у новому інформаційному середовищі.

Список літератури

1. Вітомський Ю. Л. Паращенко Л. І. Наконечна Н. В. Організаційні конфлікти та особливості їх розв’язання https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/nakonechna_0004.pdf.
2. Бедрій Д. І. Класифікація конфліктів у наукових проектах. *Вісник Черкаського державного технологічного університету* 2019. С. 96-106.
3. Галина Г. С. Конфліктологічна компетентність слідчого як чинник запобігання професійним конфліктам. *Сучасна європейська поліцейська та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. Харків, 2019 С. 230-231.
4. Гіренко С. П., Червоний П. Д. Конфліктний простір працівників національної поліції в контексті їхньої професійної підготовки *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* 2018 р., № 60, Т. 2 С. 33-38.
5. Лефтеров В. О. Проблеми професійної конфліктології працівників органів внутрішніх справ у контексті забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник львівського державного університету внутрішніх справ* № 2 (1) 2012. с. 93-102.
6. Матієнко Т. В. Конфліктологічна компетентність правоохоронців як чинник їх психологічної безпеки // Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 26 березня 2020 р. Одеса : ОДУВС, 2020. 268 с. 183-185.
7. Стефанова Г. Г. конфліктологічна компетентність слідчого як чинник запобігання професійним конфліктам. *Сучасна європейська поліцейська та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. Харків, 2019. С 230-231.

Януш М. П.

студентка кафедри психології

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМИН З БАТЬКАМИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМООЦІНКИ

Юнацький вік є важливим періодом для формування особистості, що визначає подальший вектор розвитку людини. Однією з важливих особливостей формування самооцінки підлітків є їхня взаємодія з батьками. Неусталена самооцінка у цьому віці зумовлена різними факторами. Наприклад, ключовим фактором є сприйняття зовнішніх оцінок від референтних груп, до яких належать і батьки. Рівень прихильності до батьків зазвичай визначається підлітком, як психологічний феномен, що виражається у побудові емоційних зв'язків. Такі взаємини характеризуються активною участю та бажанням підтримувати близькість. Отже, щоб краще зрозуміти особливості формування самооцінки у осіб юнацького віку необхідно дослідити якість його психологічного зв'язку з батьками.

Сім'я – це перший і найдавніший соціальний інститут, що є ключовим у вихованні та соціалізації особистості, а також у відтворенні поколінь. Роль сім'ї у житті людини надзвичайно важлива та різноманітна. На відміну від інших соціальних інститутів, вплив сім'ї супроводжує людину протягом усього її життя, особливо акцентуючи увагу в дитячому віці. Сім'я виступає першоджерелом духовного, економічного та суспільного

розвитку дитини. Відкриті та підтримуючі взаємини з батьками допомагають підліткам формувати адекватне самосприйняття і розвивати здатність до саморефлексії [1].

Сімейне оточення, як невелика соціальна група, характеризується прямими особистими взаємодіями між її членами, взаєминами симпатій та антипатій, а також спільними цінностями, установками, нормами і правилами поведінки. Можна припустити, що сприятливе сімейне середовище, якщо використовується адекватний виховний стиль, сприяє розвитку індивідуальності дитини на рівень, який відповідає психологічним закономірностям взаємодії “суб’єкт-суб’єкт”, де передбачаються рівні психологічні позиції учасників, активна участь обох сторін, взаємне співчуття та розуміння почуттів один одного. Оптимальним стилем сімейного виховання, за якого формується цілісна, гармонійна самосвідомість і самооцінка особистості дитини, є демократичний стиль [2].

Діти з низькою самооцінкою часто виростають у сім’ях, які можуть бути неповними або зазнають труднощів. Діти з адекватною самооцінкою зазвичай виростають у сім’ях, де панує здоровий психологічний клімат у взаєминах між батьками та дітьми. Дітей з завищеною самооцінкою часто виховують за концепцією ідеального кумира у сімейному оточенні, де може бути недостатньо критики та де рано визнають їх незвичайність. Отже, головна місія кожного з батьків полягає у створенні атмосфери, що сприяє формуванню здорової, зрілої особистості та розвитку належної самооцінки.

У ранньому віці, коли формується значна частина самооцінки, важливу роль у сприйнятті себе відіграють сімейні цінності, взаємини та спілкування. Діти, які виростають у підтримуючому та розуміючому сімейному оточенні, зазвичай розвивають позитивне ставлення до себе. У той же час, негативний вплив або відсутність підтримки може призвести до формування негативного сприйняття себе та обмеження особистісного розвитку. Те, як батьки висловлюють свої власні думки та емоції, може впливати на те, як діти оцінюють свою власну цінність. Підтримка та позитивний приклад батьків можуть сприяти розвитку впевненості у собі та позитивного ставлення до себе. Підлітки з позитивною Я-концепцією часто повідомляють, що відчувають повагу та розуміння з боку батьків, що зміцнює їхню впевненість у собі та мотивує до здорової поведінки [3].

Загалом, вплив взаємин із батьками на самооцінку юнаків та юнок є двостороннім процесом, де сім’я відіграє ключову роль у створенні умов для позитивного емоційного розвитку, а діти, у свою чергу, впливають на динаміку цих взаємин через власні потреби і поведінку.

Список літератури

1. Baumrind, D. Parenting styles and adolescents' self-esteem: The complex interplay, 2018. 168-185 с.
2. Parenting Styles and Self-esteem. URL: <https://www.researchgate.net>
3. The 4 Types of Parenting Styles and Their Impact On Child Development. URL: <https://www.parentingforbrain.com/4-baumrind-parenting-styles/>

УДК 004.942:519.6

Забчук В. Д.

магістрант,

Західноукраїнський національний університет,

Забчук Ю. В.

магістрантка,

Західноукраїнський національний університет

ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ У БІОГАЗОВИХ УСТАНОВКАХ

На сьогоднішній день у світі спостерігається постійне зростання споживання енергії, що негативно впливає на довкілля через використання викопного палива. Це викликає занепокоєння у зв'язку з обмеженістю енергоресурсів і необхідністю захисту навколишнього середовища. Останніми роками з'явилася нагальна потреба у впровадженні технологій відновлюваної енергетики для вирішення даних проблем [1, 2, 3].

Важливу роль у цій системі відіграє біоенергетика, яка заснована на використанні біомаси для виробництва енергії. Використання біомаси, такої як деревина, солома, відходи та біологічні залишки, дає змогу знизити залежність від нестабільних джерел енергії, таких як нафта і природний газ, а також сприяє скороченню викидів парникових газів [1, 2, 3].

Ефективність анаеробного мікробного бродіння залежить від таких факторів, як обсяг сировини, конструкція біореактора, присутність інгібіторів (аміак, сульфід, метали), кислотність, температура та вміст летючих органічних речовин. Склад субстрату відіграє важливу роль, адже відходи сільського господарства, стічні води та тверді міські відходи впливають на біогазову установку [3]. Концентрація токсинів, наприклад аміаку, може знизити продуктивність, однак при належному регулюванні процес можна відновити. Гідравлічний час утримання і температура також впливають на динаміку мікроорганізмів, а оптимальні значення рН і температура забезпечують ефективне виробництво біогазу.

Анаеробне бродіння складається з чотирьох основних етапів: гідролізу, ацидогенезу, ацетогенезу і метаногенезу, які протікають одночасно. Проблеми на будь-якому етапі можуть порушити загальний баланс процесу, оскільки гідроліз часто є обмежуючим для складних органічних сполук, тоді як метаногенез критичний для субстратів, які легко розкладаються.

Ефективне управління біогазовими установками вимагає онлайн-моніторингу та контролю, що дозволяє оптимізувати процес і мінімізувати збої. Це особливо важливо через серйозні фінансові ризики, пов'язані з відмовами. Регулярний моніторинг дає змогу виявити потенційні проблеми заздалегідь і забезпечити стабільність установки.

Продуктивність мікроорганізмів залежить від режиму живлення, температури і змішування. Щоденне живлення викликає більші коливання концентрацій, а зміна сировини повинна проводитися поступово для адаптації мікроорганізмів. Температурний режим і стратегія змішування також впливають на деградацію і вихід біогазу, запобігаючи утворенню осадів і плаваючих шарів.

Відсутність моніторингу та контролю на біогазових установках може спричинити збої у роботі. Для підтримки безперервності процесу необхідно контролювати якість вихідної сировини, температуру, тиск, роботу насосів, змішувачів та стан обладнання. Візуальний контроль також допомагає швидко виявляти проблеми.

Існують різні стратегії автоматичного управління. Просте ввімкнення/вимкнення підходить для керування насосами та клапанами, але не забезпечує стабільності. Адаптивне управління дозволяє передбачати зміни в процесі, але вимагає складних розрахунків. Нечітка логіка використовується для складних систем, орієнтуючись на досвід операторів, тоді як штучні нейронні мережі не потребують моделей, але вимагають великих обсягів даних для навчання.

Стратегії моніторингу поділяються на мінімальний, стандартний і розширений рівні. Онлайн-моніторинг дозволяє оперативно реагувати на зміни в реальному часі натомість, автономний лабораторний аналіз забезпечує детальні дослідження, хоча й не так швидко. Вибір методу залежить від потреб та можливостей установки.

Список літератури

1. Heiker, M., Kraume, M., Mertins, A., Wawer, T., Rosenberger, S. (2021). Biogas Plants in Renewable Energy Systems—A Systematic Review of Modeling Approaches of Biogas Production. *Appl. Sci.*, 11, 3361. <https://doi.org/10.3390/app11083361>
2. Heiker M., Mertins A., Rosenberger S., Wawer T. Competition in the conversion of the gas grid: Is the future of biogas biomethane or hydrogen?, *International Journal of Hydrogen Energy*, Volume 48, Issue 83, 2023, Pages 32469-32484, ISSN 0360-3199, <https://doi.org/10.1016/j.ijhydene.2023.04.270>.
3. Дивак Т., Забчук В. Огляд і аналіз методів та засобів моделювання процесів у біогазових установках. Наукові праці / Т. Дивак, В. Забчук/ Донецького національного технічного університету. Серія: “Інформатика, кібернетика та обчислювальна техніка”, № 1 (38)2024, С.57-70. <https://doi.org/10.31474/1996-1588>

UDC 621.391 + 004.023

Ivanov Yu. Yu.

PhD. (*Engineering*), docent,

docent of the Department of Automation and Intelligent Information Technologies

Zvuzdetskyi Ye. O.

postgraduate student of the Faculty of

Intelligent Information Technology and Automation

Melnyk Ye. S.

student of the Faculty of Intelligent Information Technology and Automation,

Faculty of Intelligent Information Technology and Automation,

Vinnitsia National Technical University

GENERALIZED SWARM ALGORITHM FOR SOLVING THE TASK OF TURBO-LIKE CODES DECODING

Many complex tasks in the fields of science, technology, economics and business can be formulated as optimization tasks of a real-valued function $f(x)$ on the set λ of the n -dimensional vector argument $x = (x'_1, x'_2, \dots, x'_n)^T$. The set λ is given by constraints on the components of the vector x , which satisfy the system of M equations $h_k(x) = 0$ and L inequalities $g_j(x) \geq 0$, and are bounded from above and below [1].

Traditional optimization algorithms based on derivatives have proven their effectiveness in solving various types of optimization tasks. However, the application of these algorithms is associated with several limitations, such as “getting stuck” in local optima, strong dependence on initial conditions, greater computational complexity, and inapplicability to specific classes of target functions. This led to the need to develop alternative algorithms that could overcome these limitations [2]. In this work, we analyze the task of turbo-like error-correcting codes decoding like a global optimization task of a complex objective function with a high dimension of the search space, with the usage of metaheuristic algorithms.

Turbo-like cascaded code constructions consist of convolutional or block systematic codes, such as Hamming, Reed-Solomon, Bose-Chaudhuri-Hocquenghem. For iterative decoding are used [3, 4]:

- 1) SOVA and MAP algorithms for convolutional component codes;
- 2) Chase-Pindiah, Hartmann-Nazarov and Fang-Battail algorithms for block component codes.

To effectively solve complex global optimization tasks stochastic search optimization algorithms began to be intensively developed. In various publications, such algorithms are called behavioural, intelligent, metaheuristic, inspired by nature, swarm, multi-agent, population, etc. Swarm algorithms assume the simultaneous processing of several variants of solving the optimization problem and represent an alternative to classical “trajectory” search algorithms, in which only one candidate for solving this problem evolves in the search area [5, 6].

Despite the use of different metaphors, most swarm algorithms have a similar structure and can be identified common components such as population initialization, diversification and intensification of solutions.

The general swarm optimization scheme for finding a solution to similar tasks includes the following steps [7]:

Step 1. Initialization. In the search area, a certain number of initial approximations to the sought solution of the problem are generated. Usually, agents are randomly distributed evenly over the entire extremum search domain.

Step 2. Migration. With the help of migration operators specific to each swarm algorithm, we move the agents to get closer to the global extremum of the objective function.

Step 3. Completing the search. We check the fulfilment of the condition for the iterative process end (running time, number of iterations or generations, algorithm stagnation) and, if they are fulfilled, stop the calculation, otherwise, we return to the previous step.

The use of swarm algorithms to optimize the decoding process of turbo-like codes is a promising direction that can improve the efficiency and reliability of data decoding in complex communication systems. However, further research is required to integrate such algorithms with the existing decoding algorithms.

References

1. Kochenderfer M.J., Wheeler T.A. Algorithms for Optimization. Cambridge: The MIT Press, 2019. 500 p.
2. Rajwar K., Deep K., Das S. An Exhaustive Review of the Metaheuristic Algorithms for Search and Optimization: Taxonomy, Applications, and Open Challenges. *Artificial Intelligence Review*. 2023. Vol. 56. pp. 13187–13257.
3. Channel Coding: Theory, Algorithms, and Applications / D. Declercq et al. Academic Press Library in Mobile and Wireless Communications, 2014. 690 p.
4. Іванов Ю.Ю. Експериментальне дослідження завадостійкості турбо-кодів: числові оцінки та імітаційне моделювання нового субоптимального алгоритма PL-log-MAP. *Науковий журнал "Вісник Вінницького політехнічного інституту"*. Вінниця: ВНТУ, 2016. № 5. С. 76–84.
5. Ivanov Yu.Yu. Swarm Intelligence Algorithms in the Tasks of Medical Diagnostics. XXXI міжнародна науково-практична конференція "Інформаційні технології: Наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я". Україна (Харків): Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", 2023. pp. 1096.
6. Субботін С.О., Олійник А.О., Олійник О.О. Ітеративні, еволюційні та мультіагентні методи синтезу нечіткологічних і нейромережних моделей. Запоріжжя: ЗНТУ, 2009. 375 с.
7. Comprehensive Taxonomies of Nature- and Bio-inspired Optimization: Inspiration Versus Algorithmic Behavior, Critical Analysis Recommendations / D. Molina, J. Poyatos, J.D. Ser et al. *Cognitive Computation*. 2020. Vol. 12. pp. 897–939.

УДК 656.6:616-036

Бондаренко Ю. А.

PhD здобувач,
 кафедра експлуатації флоту та
 технологій морський перевезень,
 Одеський національний морський університет

ОПТИМІЗАЦІЯ СКЛАДУ ФЛОТУ ТА ЙОГО РОЗПОДІЛУ З УРАХУВАННЯМ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ОБСЯГІВ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Приймаючи за основу результати досліджень [1,2], сформулюємо математичну модель задачі оптимізації структури флоту та його розподілу між лініями з урахуванням невизначеності обсягів перевезень, з урахуванням наведених зауважень. Введемо позначення: $n = \overline{1, N}$ - маршрути лінійних сервісів; $s = \overline{1, S}$ - судна компанії, що розглядаються – дані судна вважаємо власністю компанії; $s' = \overline{1, S'}$ - судна, які розглядаються як претенденти на поповнення флоту шляхом тайм-чартерної оренди; $X_{sn} = \{0, 1\}$, $s = \overline{1, S}$, $n = \overline{1, N}$ - змінні моделі, які приймають значення 1, якщо судно s працюватиме на маршруті лінії n , 0 – у протилежному випадку; $Y_s = \{0, 1\}$, $s = \overline{1, S}$ - змінні моделі, які приймають значення 1, якщо дане судно s слід віддати у тайм-чартерну оренду; $Y_{s'} = \{0, 1\}$, $s' = \overline{1, S'}$ - змінні моделі, які приймають значення 1, якщо дане судно s' слід взяти у тайм-чартерну оренду; $X_{s'n} = \{0, 1\}$, $s' = \overline{1, S'}$, $n = \overline{1, N}$ - змінні моделі, які приймають значення 1, якщо судно s' працюватиме на маршруті лінії n , 0 – у протилежному випадку. Провізна здатність суден $P_n^s, P_n^{s'}, n = \overline{1, N}, s' = \overline{1, S'}, s = \overline{1, S}$ (тис. TEU), при цьому розглядаються не усі судна, а тільки їх частина, тобто для розрахунків даного показника приймаються судна $s \in \Omega_S^n, s' \in \Omega_{S'}^n$ де Ω_S^n та $\Omega_{S'}^n$ - множини суден, які є доцільними для використання на лінії $n = \overline{1, N}$.

Отже, цільова функція моделі – максимізація прибутку від роботи суден компанії як на лініях, так й у тайм-чартері, з урахуванням як власних суден, так й суден, які орендовано:

$$\sum_{s=1}^S \left(\sum_{n=1}^N F_{sn} \cdot X_{sn} - R_s^{fix} \right) + \sum_{s'=1}^{S'} \left(\sum_{n=1}^N F_{s'n} \cdot X_{s'n} - R_{s'}^{tch} \cdot Y_{s'} \right) + \sum_{s=1}^S F'_s \cdot Y_s \rightarrow \max. \quad (1)$$

З урахуванням того, що для власних суден компанії обов'язковим є вибір однієї з форм експлуатації (робота на лініях або робота у тайм-чартері), то перша група обмежень враховує цей факт:

$$\left(\sum_{n=1}^N X_{sn} \right) + Y_s = 1, s = \overline{1, S}. \quad (2)$$

Аналогічна умова, але з врахуванням факту оренди судна, має місце для відповідної категорії суден:

$$\left(\sum_{n=1}^N X_{s'n} \right) = Y_{s'}, s' = \overline{1, S'} \quad (3)$$

Обмеження за кількістю орендованих суден:

$$\sum_{s'=1}^{S'} Y_{s'} \leq W, \quad (4)$$

де W - максимально припустима кількість орендованих суден, дане обмеження встановлюється керівництвом компанії.

З урахуванням невизначеності контейнеропотоків обмеження за обсягами перевезень мають наступний вигляд:

$$Q''_n \leq \sum_{s \in \Omega_S^n} P_n^s \cdot X_{sn} + \sum_{s' \in \Omega_{S'}^n} P_n^{s'} \cdot X_{s'n} \leq Q'_n, n = \overline{1, N}, \quad (5)$$

де $Q''_n, Q'_n, n = \overline{1, N}$, відповідно, оптимістичний та песимістичний варіант обсягів перевезень (тис. TEU) на лінії; $s \in \Omega_S^n, s' \in \Omega_{S'}^n$ де Ω_S^n та $\Omega_{S'}^n$ - множини суден, які є доцільними для використання на лінії $n = \overline{1, N}$.

Отже, запропонована математична модель для стратегічного рівня управління, де період часу, що розглядається, становить рік та більше. У складі флоту – власні та пропонувані для тайм-чартерної оренди судна, тому змінні моделі відображають відповідні умови – яке судно чи які судна працюють на певній лінії, судна як власні, так й орендовані. Цільова функція моделі – загальний прибуток від експлуатації суден, який враховує крім прибутку від роботи власних та орендованих суден на лініях, також прибуток від власних суден, які пропонується віддати у тайм-чартерну оренду з урахуванням економічної доцільності. Обмеження моделі враховують: забезпечення обсягу перевезень у діапазоні від песимістичного до оптимістичного рівня між портами ліній; припустиму кількість орендованих у тайм-чартер суден; забезпечення певного рівня ефективності роботи кожного судна на лініях. Результати оптимізації надають склад флоту та розподіл суден за лініями, що розглядаються.

Список літератури

1. Vyshnevskyi D., Vyshnevsk O., Onyshchenko S. Modeling of the distribution of the vessels' time budget under long-term freight contracts within conditions of uncertainty. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2019. Vol. 69 (4), P. 15–25. DOI: 10.31375/2226-1915-2019-4-15-25
2. Koskina Y., Onyshenko S., Drozhzhyn O., Melnyk O. Efficiency of tramp fleet operating under the contracts of affreightment. *Scientific Journal of Silesian University of Technology. Series Transport*. 2023. Vol. 20, P. 137-149 DOI: 10.20858/sjsutst.2023.120.9.

УДК 656.7

Калініна А. О.

магістрант факультету авіаційного менеджменту,
Льотна академія Національного авіаційного університету

ОПЕРАТОР БЕЗПІЛОТНОГО ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ – ОПЕРАТОР СКЛАДНОЇ СИСТЕМИ

Оператор безпілотного літального апарату (БПЛА) – це висококваліфікований фахівець, який є експертом в галузі планування, управління та моніторингу безпілотних систем. Завданням даної професії є забезпечення безпечного та ефективного функціонування БПЛА, починаючи з їх підготовки до польоту та закінчуючи аналізом та інтерпретацією даних, отриманих у ході польотів.

Операторська діяльність представляє собою унікальний вид праці, що виник на певному етапі розвитку техніки та виробництва загалом. Ця форма діяльності включає всі характерні аспекти будь-якої праці, а також має специфічні особливості, властиві лише їй. За словами Б.Ф. Ломова, діяльність оператора включає чотири основні етапи:

- 1) прийом інформації, що надходить на органи відчуттів людини;
- 2) її обробка;
- 3) прийняття рішення;
- 4) виконання прийнятого рішення [1].

Оператор БПЛА є ключовим елементом складної ергатичної системи, оскільки “порівняння повністю автоматизованих систем управління із системами, що включають людину-оператора, свідчить, що останні працюють надійніше і мають ширший спектр можливостей, ніж перші” [2], і саме людина “програмує, управляє і контролює”.

Оператор високоскладних систем, який працює віддалено від об’єкта управління, взаємодіє з ним через ряд інформаційних систем, що постійно надають інформацію про стан системи в реальному часі.

Діяльність оператора високоскладних систем можна розглядати як послідовність етапів:

- 1) збір та перекодування інформації;
- 2) обробка інформації та прийняття рішень;
- 3) виконавчі впливи оператора [3].

Іншими словами, на першому етапі відбувається цілеспрямований пошук інформації, вибір сигналів з загального потоку, необхідних для прийняття рішення. Другий етап передбачає трансформацію інформації, в результаті чого оператор отримує новий, якісно відмінний вихідний потік інформації. На третьому етапі оператор реалізує прийняте рішення шляхом впливу на керування літальним апаратом або поданням відповідних команд.

Ось деякі з основних обов'язків та активностей, якими займається оператор БПЛА:

1) Підготовка до польоту: оператори БПЛА готують апарат до польоту, включаючи перевірку технічної справності, завантаження необхідних програм та налаштування систем.

2) Управління польотом: вони керують польотом БПЛА в реальному часі, стежать за його рухом, маршрутом, висотою та швидкістю. Оператори можуть втручатися в управління, щоб уникнути перешкод або виконати певні місійні завдання.

3) Моніторинг та навігація: оператори стежать за роботою всіх систем та компонентів БПЛА під час польоту. Вони також можуть здійснювати навігацію, використовуючи GPS та інші засоби для точного визначення розташування апарата.

4) Збір даних: під час місії оператори можуть збирати різні дані, такі як зображення, відео, геодані та іншу інформацію за допомогою різних сенсорів та камер на борту БПЛА.

5) Аналіз даних: отримані дані потім піддаються аналізу та інтерпретації. Це може включати обробку зображень, виявлення патернів, а також надання цінної інформації замовникам або керівництву.

6) Забезпечення безпеки: оператори БПЛА також зобов'язані дотримуватись стандартів безпеки та вживати заходів для запобігання аварійним ситуаціям та колізіям з іншими об'єктами в повітряному просторі.

7) Робота із замовниками: вони можуть взаємодіяти з клієнтами або замовниками, обговорюючи їхні потреби, цілі та очікування щодо місії.

Ці обов'язки зробили операторів БПЛА важливими професіоналами в різних галузях, включаючи військовий сектор, геодезію, аграрний сектор, геологію, екологію, моніторинг інфраструктури, безпеку та багато іншого.

Список літератури

1. Трофімов Ю.Л. Інженерна психологія. Електронний підручник. URL: https://pidru4niki.com/11510225/psihologiya/inzhenerna_psihologiya (дата звернення 28.10.2024).

2. Пряжникова О.Ю. Психологія праці. Електронний підручник. URL: https://stud.com.ua/5287/psihologiya/psihologiya_pratsi (дата звернення 28.10.2024).

3. Скрипець А.В. Основи авіаційної інженерної психології: навч. посібник. Київ: НАУ, 2002. 532 с.

УДК 004.6:528.94:658.7:339.13

Бондарчук О. Ю.

аспірант

кафедри геоінформатики і фотограмметрії,
Київський національний університет
будівництва та архітектури

ВПЛИВ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ НА ОПТИМІЗАЦІЮ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПОСТАЧАННЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

У сучасному світі, де потреба швидкого забезпечення людей товарами і послугами є неймовірно важливою і комплексною, постає питання залучення більшої кількості новітніх технологій для знаходження нових методів удосконалення процесів, і тим самим покращення деяких застарілих форм управління, підвищення рентабельності бізнесів та зниження вартості логістики механізмів.

Логістика уже довгий час не може існувати без залучення додаткових систем управління, таких як ГІС-технології та системи прогнозування і моделювання перевезень, адже обсяги товарообігу стрімко зростають з року в рік кидаючи виклик підприємствам.

Аналіз досліджень щодо використання геоінформаційних методів в логістиці України свідчать про значне зростання ролі ГІС як інструменту оптимізації логістичних процесів. Геоінформаційні системи дозволяють більш ефективно планувати маршрути доставки, керувати запасами та передбачати попит, що є критичним в умовах сучасного динамічного ринку. Загалом, впровадження ГІС в логістиці сприяє покращенню якості обслуговування клієнтів, ефективності, безпеки та прискоренню доставки товарів. [1, с. 335]

Методи ГІС такі як супутникове позиціювання допомагають візуалізувати та аналізувати дані в реальному часі, забезпечуючи прозорість і точність. Використання моделей, таких як теорія графів, імітаційне моделювання та кластеризація, дозволяє покращити управління територіально-логістичними мережами.

Моделі підтримки прийняття рішень можуть включати елементи імітаційного моделювання для попереднього прорахунку оптимальних маршрутів, оптимізаційні алгоритми, а також методи аналізу рішень, що базуються на підході багатьох критеріїв. Наприклад, методи багатокритеріальної оптимізації допомагають знайти компромісні рішення між кількома суперечливими цілями, такими як мінімізація витрат і максимізація швидкості доставки. [2, с. 92]

Іншим прикладом є використання дерев рішень або аналітичних ієрархічних процесів, що дозволяють структурувати та оцінювати різні варіанти дій на основі багатьох критеріїв, що є важливою компонентою при плануванні логістичних перевезень великих об'ємів товарів.

Інтеграція ГІС з IoT (Internet of things) (концепція мережі, яка дозволяє різним фізичним об'єктам (пристроям, сенсорам, побутовій техніці, транспортним засобам

тощо) взаємодіяти між собою та обмінюватися даними через Інтернет без участі людини забезпечує постійний моніторинг умов транспортування, що важливо для доставки швидкопсувних продуктів. Цифровізація як приклад автоматизації логістичних процесів, знижує витрати та підвищує продуктивність.

Сучасна логістика не може існувати без постійної співпраці з ІТ технологіями, які забезпечують безперервне планування, імплементацію, оновлення та підтримку роботи систем управління ланцюгами постачань для підвищення ефективності та рентабельності. Впровадження таких технологій сприяє зниженню витрат, покращенню планування запасів та розподілу товарів між складами, покращенню якості обслуговування клієнтів, мінімізує ризик затримок у постачанні та перевитрат ресурсів та підвищує конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку.

Список літератури

1. Смирнов І.Г. Логістика: просторово-територіальний вимір.- К.: ВГЛ Обрії, 2004. С. 335.
2. Н. П. Сергеева, М. І. Сеньків Методичні основи застосування географічних інформаційних систем у логістичних дослідженнях. *Збірник наукових праць*. Харків, 2014. Випуск 19. С. 92-96.

УДК 004.9+556

Далекорей В. А.

здобувач вищої освіти кафедри комп'ютерних систем та мереж

Гедеон Г. О.

старший викладач кафедри комп'ютерних систем та мереж

Ужгородський національний університет

ІНТЕРАКТИВНА СИСТЕМА ВІДОБРАЖЕННЯ СТАНУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ ОБРОБКИ ДАНИХ

Водні ресурси є критично важливим елементом екосистем та людської діяльності. Однак на сьогодні вони перебувають під загрозою внаслідок забруднення, кліматичних змін, неконтрольованого використання, а також негативного антропогенного впливу. Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй, майже третина світового населення проживає в умовах водного дефіциту, а прогнозується, що до 2050 року попит на воду зросте ще на 20-30% через зростання населення та розвиток інфраструктури[1]. На тлі цієї ситуації моніторинг стану водних ресурсів набуває глобального значення, особливо в регіонах з важливими природними зонами, таких як Закарпаття.

Ефективний моніторинг водних ресурсів дозволяє своєчасно виявляти зміни в екологічному стані водойм, визначати рівень забруднення та вживати заходів для запобігання погіршенню якості води. Зокрема, регулярний аналіз хімічного та біологічного складу води допомагає виявляти токсичні речовини, які можуть бути шкідливими для людей, флори та фауни. Наприклад, забруднення важкими металами та хімічними добривами з сільського господарства негативно впливає на якість питної

води, збільшуючи ризик захворювань і навіть викликаючи серйозні екологічні катастрофи.

Крім того, розвиток інтерактивних систем моніторингу, таких як вебплатформи з інтерактивними картами, дозволяє залучати громадськість до процесу спостереження за станом водних ресурсів. Це сприяє підвищенню обізнаності населення та стимулює активне залучення до захисту довкілля. Громадський доступ до такої інформації підвищує прозорість і відповідальність у прийнятті рішень, а також допомагає формувати екологічну культуру серед громадян.

Обробка та аналіз даних для моніторингу водних ресурсів базується на алгоритмах, що здатні не тільки збирати й зберігати інформацію про водні об'єкти, але й визначати зміни в їхньому стані, прогнозувати тенденції та виявляти аномалії. Вода, як один із основних елементів екосистем, є дуже чутливою до змін у навколишньому середовищі, що робить її моніторинг надзвичайно важливим для забезпечення сталого використання ресурсів і захисту здоров'я населення.

Зокрема, методи машинного навчання (ML) широко використовуються для обробки великих обсягів даних про якість води та змін у водних ресурсах. Класифікаційні алгоритми, такі як *Support Vector Machines (SVM)* і *Decision Trees*, здатні класифікувати різні забруднювачі та визначати їхні концентрації у воді[2].

Методи кластеризації, такі як *k-Means* і *DBSCAN (Density-Based Spatial Clustering of Applications with Noise)*, допомагають виявляти географічні регіони з подібними екологічними характеристиками або рівнем забруднення[3].

Регресійні методи, як-от лінійна регресія та мультиваріантна регресія, використовуються для побудови моделей, які прогнозують можливі зміни в якості води на основі таких змінних, як температура, кількість опадів, рівень забруднення тощо. Ці методи допомагають виявити залежності між різними факторами та водними показниками, що дозволяє оцінювати екологічні ризики для певних водойм[4].

Для виявлення аномалій у даних про водні ресурси застосовують алгоритми виявлення відхилень. Застосування таких методів аналізу та обробки даних дозволяє здійснювати моніторинг водних ресурсів на високому рівні точності, що допомагає не лише виявляти поточні проблеми, але й прогнозувати майбутні загрози для екосистем та громадського здоров'я.

Для розробки інтерактивної системи відображення стану водних ресурсів використовуються сучасні технології, кожна з яких відіграє важливу роль у різних функціональних модулях додатку.

Основою клієнтської частини системи є React і TypeScript. Для реалізації інтерактивної карти використовується *Google Maps API*. Цей інструмент надає можливість відображати дані сенсорів на карті, дозволяє масштабувати карту і виконувати фільтрацію за параметрами якості води, такими як рівень *pH* чи вміст розчиненого кисню та надає інші додаткові функції. *Chart.js* використовується для візуалізації історичних даних у вигляді графіків. Зокрема, інструмент дозволяє створювати діаграми, які відображають зміни якості води за обраний період (день, тиждень, місяць або рік).

На серверній стороні використовується *Ruby on Rails* у поєднанні з базою даних *PostgreSQL*. *Rails* виступає в ролі основного середовища для обробки запитів та організації бізнес-логіки. *PostgreSQL* забезпечує надійне зберігання великих обсягів

даних. *Rails* інтегрує *Redis* та *Sidekiq* для обробки фонових задач і асинхронної обробки даних, таких як генерація та відправка звітів.

Система підтримує кілька основних функціональних модулів, кожен із яких використовує зазначені технології для надання спеціалізованих можливостей.

Інтерактивна карта надає можливість користувачам переглядати поточні показники якості води. Вона включає функцію фільтрації сенсорів, що допомагає користувачам швидко знайти потрібні дані за параметрами якості. Кольорове кодування значень допомагає візуально виділити небезпечні регіони, що спрощує аналіз екологічної ситуації.

Також важливим завданням є синхронізація даних із державними моніторинговими ресурсами, які періодично оновлюють дані моніторингу і для цього було створено алгоритм автоматизованого завантаження нових замірів в систему.

Графіки та історичні дані дають змогу відслідковувати зміни якості води з часом, що є важливим для аналізу трендів та виявлення аномалій. Користувачі можуть вибирати різні часові інтервали та отримувати відповідні дані у вигляді графіків. Історичні дані можуть бути завантажені в форматі *CSV*, що дає можливість додаткового аналізу в зовнішніх програмах.

Одним з можливих варіантів розвитку системи є використання штучного інтелекту та методів машинного навчання для формування розширених екологічних звітів на основі даних, отриманих із сенсорів. Вони включали б інформацію про поточний стан води та рекомендації щодо поліпшення її якості. Завантаження звітів у форматах *PDF* або *CSV* спростило б їх подальше розповсюдження серед зацікавлених сторін або органів управління. На практиці ж, якщо рівень забруднення перевищує допустимі норми, система могла б рекомендувати обмежити використання води з конкретного джерела або провести необхідні заходи для її очищення, що пришвидшить створення заходів реагування на навдзвичайні ситуації.

Ця система забезпечує інтерактивний і гнучкий інструмент для моніторингу водних ресурсів, поєднуючи аналіз вибірок даних із візуальним інтерфейсом, що дозволяє її використовувати як звичайним користувачам, так і для експертів у сфері екології.

Список літератури

1. UN World Water Development Report 2019 / UNESCO World Water Assessment Programme, 2019.
2. Application of machine learning in river water quality management: a review / Sanja Cojbasic et al., Water Science & Technology, 2023.
3. Clustering of Time Series Water Quality Data Using Dynamic Time Warping: A Case Study from the Bukhan River Water Quality Monitoring Network / Seulbi Lee et al., Water, 2020.
4. Assessment of Regression Models for Surface Water Quality Modeling via Remote Sensing of a Water Body in the Mexican Highlands / Alejandro Cruz-Retana et al., Water, 2023.

УДК 130.2:140

Давидова М. О.

доцент кафедри теорії, технологій і
методик дошкільної освіти
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

Рубан А. А.

здобувачка вищої освіти
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ПРОБЛЕМА КЛІПОВОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СУЧАСНОСТІ

У сучасному інформаційному суспільстві дедалі частіше постає проблема кліпової свідомості. Цей феномен характеризується короткочасною, фрагментованою увагою та поверхневим сприйняттям інформації, що є наслідком великого обсягу медійного контенту та швидкого темпу життя [3, с. 38]. Кліпова свідомість стає значущим викликом для сучасної людини, впливаючи на всі аспекти її життя — від освіти до міжособистісних стосунків.

Основною причиною розвитку кліпової свідомості є надлишок інформації, з яким стикаються люди щодня. Соціальні мережі, новинні ресурси, розважальні платформи та інші медіа створюють безперервний потік новин, фактів, думок та зображень. Людина змушена постійно перемикатися між різними джерелами інформації, намагаючись швидко обробляти величезні обсяги даних. Це призводить до того, що інформація сприймається поверхово, без глибокого аналізу та рефлексії [1, с. 2].

Кліпова свідомість негативно впливає на здатність людини до зосередження та довготривалого мислення. В умовах постійного інформаційного шуму людина звикає до коротких повідомлень і яскравих зображень, що швидко змінюються. Це знижує її здатність до глибокого занурення у складні тексти чи концепції, а також до тривалого утримання уваги на одному предметі. Така тенденція особливо небезпечна в освітній сфері, де необхідність концентрації та аналітичного мислення є ключовою для засвоєння знань та розвитку критичного мислення.

Соціальні аспекти кліпової свідомості також викликають занепокоєння. Поверхнєве сприйняття інформації призводить до поверхневих стосунків, коли люди не надають достатньої уваги глибоким розмовам і взаємодіям. Це може знижувати якість міжособистісного спілкування, робити його менш значущим та емоційно насиченим. Люди часто надають перевагу швидким повідомленням у месенджерах або соціальних мережах, а не тривалим і змістовним розмовам [3, с. 31].

Кліпова свідомість також має політичні та соціальні наслідки. Поверхневе сприйняття інформації робить людей більш вразливими до маніпуляцій та фейкових новин. В умовах швидкого потоку інформації важко відрізнити правду від вигадки, що може призводити до поширення дезінформації та формування хибних уявлень про реальність. Це створює сприятливе середовище для популістів та інших політичних діячів, які використовують прості та яскраві меседжі для залучення уваги мас [1, с. 2].

Вирішення проблеми кліпової свідомості вимагає комплексного підходу. Перш за все, необхідно підвищувати медіаграмотність населення, навчаючи людей критично оцінювати інформацію та відрізнити надійні джерела від сумнівних. Освітні програми повинні включати навички аналітичного мислення, критичного аналізу та глибокого читання. Важливо також створювати умови для тривалого і зосередженого навчання, зменшуючи вплив інформаційного шуму в освітньому середовищі [2, с. 36].

Розвиток технологій також може допомогти у боротьбі з кліповою свідомістю. Наприклад, розробка додатків та платформ, які сприяють глибокому вивченню та аналізу інформації, може допомогти людям краще орієнтуватися у медійному просторі. Соціальні мережі та новинні сайти можуть впроваджувати алгоритми, що пріоритизують якісний контент та сприяють зосередженому споживанню інформації [2, с. 38].

Крім того, на рівні особистої відповідальності кожен може зробити свій внесок у боротьбу з кліповою свідомістю. Варто свідомо обмежувати час, проведений у соціальних мережах, та більше часу приділяти читанню книг, глибоким роздумам і рефлексії. Практика медитації та інших технік концентрації також може сприяти покращенню здатності до зосередження та аналітичного мислення.

Отже, проблема кліпової свідомості є важливим викликом для сучасного суспільства. Її вирішення вимагає спільних зусиль на рівні освіти, технологій та особистої відповідальності. Лише так можна забезпечити глибоке розуміння світу, критичне мислення та якісне міжособистісне спілкування, необхідні для гармонійного розвитку суспільства.

Список літератури

1. Бахтіна Г.П. Інформатизація суспільства та проблема “кліпового мислення”. Київ : Культура, 2011. 58 с.
2. Ведмедєв М.М. Феномен кліпового мислення в дискусійному просторі сучасної науки. Суми : Україна, 2021. 45 с.
3. Гич Г.М. “Кліпове” мислення молоді: Друг чи ворог навчання?. Наукові праці. Педагогіка, 2016. 42 с.

УДК 519.1

Калюжний-Вербовецький Д. С.

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

Андрієвський С. О.

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

МАТРИЦЯ ЦИКЛІВ ГРАФУ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

З матрицею циклів графу студенти стикаються в курсах дискретної математики та теорії графів, однак у багатьох підручниках ця концепція не отримує достатнього обґрунтування. Це стосується, зокрема, підручників з математичних дисциплін, де обґрунтування та прикладне значення матриці циклів часто ігноруються. Матриця циклів пов'язана з поняттями фундаментальних циклів, рангом матриці та її застосуваннями в різних галузях. Розглянемо детально визначення матриці циклів, її властивості та приклади застосування.

Визначення та властивості матриці циклів

Матриця циклів B графу G містить одну строку для кожного контуру графа і m стовпчиків, де m — кількість ребер. Елемент $b_{ij}=1$, якщо ребро j входить до контуру i , і $b_{ij}=0$, якщо не входить.

Матриця циклів має наступні властивості:

1. Розмірність: Матриця циклів B має розмірність $s \times m$ де s — кількість простих циклів у графі, а m — кількість ребер. Це означає, що кількість рядків матриці дорівнює кількості простих циклів, а кількість стовпчиків дорівнює кількості ребер в графі.

2. Бінарні елементи: Елементи матриці циклів приймають значення 0 або 1. Це відображає просту ідею, що ребро або входить до циклу, або не входить.

3. Лінійна незалежність: Рядки матриці циклів лінійно незалежні, що означає, що кожен цикл не може бути виражений як лінійна комбінація інших циклів. Це робить матрицю циклів корисним інструментом для аналізу топології графа.

4. Ранг Матриці: Ранг матриці циклів дорівнює $m-n+1$, де n — кількість вершин у графі. Це важлива властивість, яка пов'язує кількість ребер, вершин та незалежних циклів у графі.

Приклади використання матриці циклів

Приклад 1: аналіз електричних мереж

Матриця циклів використовується для аналізу електричних мереж, де кожен цикл відповідає замкнутому циклу в мережі. Це дозволяє визначити струми в циклах і проводити розрахунки з використанням законів Кірхгофа. Наприклад, у складній електричній мережі можна використовувати матрицю циклів для знаходження всіх можливих простих циклів і розрахунку розподілу струму в них.

Приклад 2: оптимізація транспортних мереж

У транспортних мережах матриця циклів допомагає ідентифікувати альтернативні маршрути та визначати оптимальні шляхи для мінімізації часу або витрат на

транспортування. Наприклад, у міській транспортній системі можна використовувати матрицю циклів для аналізу можливих маршрутів автобусів чи поїздів, що дозволяє оптимізувати розклад та маршрути для зменшення часу очікування пасажирів.

Приклад 3: розрахунки в молекулярній біології

В молекулярній біології матриця циклів використовується для моделювання структур ДНК та білків, де цикли можуть відповідати замкненим ланцюгам в молекулах. Це допомагає вивчати властивості молекулярних структур і їх поведінку в різних умовах. Наприклад, матриця циклів може використовуватися для моделювання структури складних біологічних молекул, таких як білки, що дозволяє вивчати їх функціонування та взаємодії.

Висновок

Матриця циклів є потужним інструментом для аналізу і розв'язання задач у різних галузях. Її властивості дозволяють застосовувати методи лінійної алгебри для дослідження циклічних структур графів. Важливо, щоб у підручниках з математики та інших дисциплін детально розглядалися як теоретичні аспекти, так і практичні застосування матриці циклів. Відсутність обґрунтування та роз'яснень щодо матриці циклів у навчальних матеріалах може призводити до недооцінки її значення та потенційних застосувань у різних галузях науки та техніки.

Список літератури

1. Клод Берже. The Theory of Graphs and Its Applications. — Нью-Йорк: Wiley, 1962.[1,с. 54-60]

УДК 519.1

Калюжний-Вербовецький Д. С.

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Тененсон А. С.

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

ТВІРНА ФУНКЦІЯ ЧИСЛОВОЇ ПОСЛІДОВНОСТІ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У КОМБІНАТОРИЦІ І ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ

Твірна функція – це спосіб кодування числової послідовності у вигляді степеневого ряду, де числа послідовності є коефіцієнтами при степенях x , що відповідають за кількість способів виконати певну операцію. Якщо всі члени послідовності з деякого дорівнюють 0, така функція називається твірним многочленом.

$$f(x) = \sum_{n=0}^{\infty} f_n x^n$$

Вона є ефективним інструментом для підрахунку комбінаторних об'єктів завдяки їх здатності переводити комбінаторні задачі в алгебраїчні рівняння. Застосування твірних функцій дозволяє знаходити явні формули для чисел, що визначаються рекурентними співвідношеннями, що часто зустрічаються в комбінаторних задачах. Також твірні функції широко використовуються й для роботи з випадковими

величинами. Поняття твірних функцій та степеневих рядів розвивалися протягом тривалого часу, і їхнє авторство не можна приписати одній конкретній особі. Як ми розуміємо його сьогодні, сформувалося поступово протягом XVIII-XIX століть. Багато математиків, таких як Леонард Ейлер, Блез Паскаль, П'єр Сімон Лаплас, використовували подібні ідеї для розв'язання різних математичних задач.

Розв'яжемо задачу з комбінаторики. Розподілити 10 цукерок по 3 кишенях, якщо в кожному з них вміщується не більше 4 цукерок.

Кожна кишеня може містити 0, 1, 2, 3 або 4 цукерки. Тому твірна функція, яка представляє всі можливі варіанти наповнення однієї кишені має вигляд $f(x) = 1 + x + x^2 + x^3 + x^4$, де 1 – відповідає випадку, якщо кишеня порожня (0 цукерок), x – вибір однієї цукерки, x^2 – вибір 2 цукерок, x^3 – вибір 3 цукерок, x^4 – вибір 4 цукерок. Оскільки всі 3 кишені є незалежними одна від одної, твірна функція для всіх кишень буде добутком індивідуальних твірних функцій для кожної кишені: $F(x) = (1 + x + x^2 + x^3 + x^4)^3$.

Тепер розкладемо цей добуток і знайдемо коефіцієнт при x^{10} , адже нам потрібно знайти всі способи розподілу рівно 10 цукерок між кишень.

$$F(x) = (1 + x + x^2 + x^3 + x^4)^3 \\ = 1 + 3x + 6x^2 + 10x^3 + \dots + 10x^9 + 6x^{10} + 3x^{11} + x^{12}$$

Коефіцієнт при x^{10} дорівнює 6.

Відповідь. 10 цукерок по 3 кишені, ємкість яких не більше 4 штук, дорівнює 6.

Розв'яжемо задачу з теорії ймовірності. Чоловік вистрілює по цілі 2 рази. За кожен постріл він може отримати 1, 2, 3 чи 4 бали. Яка ймовірність, що сума балів буде дорівнювати 5?

Нехай, A та B – випадкові величини (постріли), що мають рівномірний розподіл на множині $\{1, 2, 3, 4\}$, результат першого пострілу не впливає на результат другого, а отже ці події незалежні. Знайдемо твірну функцію, яка представляє всі можливі варіації отримання балів, для кожної з них. $G_A(x) = x + x^2 + x^3 + x^4$, $G_B(x) = x + x^2 + x^3 + x^4$. Оскільки A і B незалежні, то твірна функція їх суми буде добутком їх твірних функцій, тобто

$$G_{A+B}(x) = G_A(x) \cdot G_B(x) = (x + x^2 + x^3 + x^4)(x + x^2 + x^3 + x^4) = x^2 + 2x^3 + 3x^4 + 4x^5 + 3x^6 + 2x^7 + x^8.$$

Визначимо коефіцієнт при x^5 (тому, що нам потрібно знайти суму балів, яка дорівнює рівно 5) – це 4. Оскільки величини незалежні, то загальна кількість можливих пар значень A і B дорівнює $4 \cdot 4 = 16$.

Отже ймовірність того, що сума $A+B=5$, дорівнює $P(A + B = 5) = \frac{4}{16} = \frac{1}{4}$.

В нашій роботі ми розглядаємо різні застосування твірної функції як для розв'язання комбінаторних задач, так і для задач з теорії ймовірності.

Список літератури

1. Bruce E. Sagan, Combinatorics: The Art of Counting. United States of America, 2020. – 305 p.
2. Herbert S. Wilf, Generatingfunctionology, - Academic Press, Inc., 1990. – 226 p.
3. Пивоварчик В. М. Дискретна математика (частина 1) : навчальний посібник / В. М. Пивоварчик, О. М. Яковлева, О. М. Болдарева. - Одеса, 2022. – 145 с.

СЕКЦІЯ 16

SECTION 16

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ (ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА,
ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ)
SERVICE INDUSTRY (HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS,
TOURISM AND RECREATION)

УДК 379.85

Вікуліна Ю. М.

викладач вищої категорії

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Директор туристичної фірми “JV Travel”
м. Київ, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сьогодні туризм розвивається у всьому світі, він став визначальним фактором для зростання економіки, може створити та підтримувати робочі місця, залучити інвестиції, допомогти зберегти життєздатність місцевого бізнесу.

Але для того, щоб туризм став стратегічним драйвером, необхідно правильно ним управляти: знизити сезонність, просувати альтернативні пропозиції та перерозподіляти потоки гостей. Зрештою, потрібно забезпечити стабільну зайнятість для кваліфікованих кадрів, їхнє навчання на регулярній основі. Вигадати бренд місця, наповнити культурним контентом і покликати туристів – це лише невелика частина роботи з туристичного просування. Якщо ми хочемо забезпечити повернення гостей, то футболок та шопперів із призовним слоганом явно недостатньо. З людьми працюватимуть готелі, ресторани, кафе, екскурсіводи, транспортні компанії

Інноваційний розвиток туристичних підприємств є комплексним процесом, безпосередньо впливає на всі функціональні підсистеми як основу інноваційного розвитку, інноваційний потенціал підприємства і активує, зміцнює його і в цьому контексті інноваційний розвиток туристичного підприємства є системним [1, с.67]. У свою чергу, комплексність та синергетичний ефект, отриманий від такого системного впливу, призводять до зростання активності та ефективності інноваційного розвитку туристичного підприємства.

Систематизуючи змістовно-функціональне наповнення поняття розвитку, доцільно виділення таких його ключових характеристик як:

- 1) обов'язково наявні якісні структурні зміни формують передумови підвищення ефективності функціонування цільової соціально-економічної системи;
- 2) процеси розвитку обумовлені об'єктивною потребою у реструктуризації фундаментальних норм, принципів та основ функціонування об'єкта (системи) під впливом факторів його внутрішнього та зовнішнього середовища;
- 3) динамічний характер розвитку є його невід'ємним атрибутом, що вимагає наявності високого рівня адаптивних властивостей соціально-економічної системи в процесі імплементації поступальних змін;
- 4) процеси розвитку передбачають формалізацію конкретного результату (як позитивного, і негативного) за конкретний період функціонування системи;

5) процесу розвитку притаманні циклічність та періодичний характер реалізації поступальних змін, що обумовлено природою функціонування будь-якого об'єкта (системи);

6) фундаментальною передумовою забезпечення підтримки ефективних процесів розвитку є забезпечення безпечних умов, що передбачає утримання у гранично допустимих нормах дестабілізуючого впливу загроз на функціонування соціально-економічної системи;

7) розвиток вимагає мобілізації адекватного ресурсного забезпечення відповідно до поставлених стратегічних цілей та завдань системи.

Таким чином, під розвитком слід розуміти цілеспрямовану сукупність поступальних змін структурно-функціональних параметрів соціально-економічної системи у просторово-часовому вимірі, що забезпечують покращення ресурсної спроможності, зміцнення конкурентних переваг та підвищення ефективності функціонування цієї системи в умовах наростаючих викликів та невизначеності навколишнього середовища [2, с. 102].

Визначення концептуальних характеристик розвитку туристичних підприємств потребує ідентифікації галузевої специфіки їхнього функціонування, обґрунтовує стратегічні цілі, тактику, пріоритети, завдання, управлінський та організаційно-економічний інструментарій підтримки процесів розвитку цих підприємств. Туристичний продукт є специфічним, надання туристичної послуги відбувається паралельно із споживанням, туристичну послугу неможливо зберегти у просторово-часовому вимірі, туристичний продукт характеризується високим рівнем еластичності попиту на нього щодо рівня доходів населення, при визначенні якості туристичної послуги є високий рівень суб'єктивної оцінки з боку безпосереднього споживача [3]. Очевидно, що структурно-функціональні параметри розвитку туристичного підприємства обумовлюються не тільки суто детермінантами його внутрішньої (фінансове забезпечення, ресурсний базис, кадровий персонал, пріоритетна модель управління, матеріально-технічна база), а й значною мірою зовнішньою (макроекономічна ситуація, розвиненість інфраструктури). рівень добробуту населення, державне управління у сфері туризму, культурні звичаї та традиції тощо) середовища. Цілком об'єктивно, що параметри розвитку туристичних підприємств визначаються прикладними засадами реалізації державної політики у сфері туризму.

Ефективність розвитку туристичного підприємства визначається параметрами керованості цього процесу, залежать від адекватності організаційно-управлінської структури підприємства реальним вимогам та потребам економічного середовища його функціонування, що сформувалися на конкретний період. Дисбаланси організаційно-управлінської структури підприємства, прорахунки у розподілі повноважень, обов'язків та відповідальності між працівниками, відсутність дієвих механізмів моніторингу та контролю бізнес-процесів, лобіювання та переважання особистісних інтересів над загальними, несприятливий морально-психологічний клімат у колективі та підвищений рівень конфліктності середовища – все це посилює ірраціоналізм використання ресурсного потенціалу туристичних підприємств та стримує параметри ефективності їх розвитку. Ступінь керованості розвитку туристичних підприємств визначає рівень його кінцевої продуктивності [4].

Відсутність ефективних механізмів керованості розвитку туристичних підприємств ускладнює прогнозування його параметрів та посилює ризики виникнення хаотичного характеру цього розвитку, не тільки викликає загрози функціонуванню підприємств

туризму у просторово-часовому вимірі (скорочення обсягів прибутку, зниження рівня конкурентоспроможності, втрата частки на ринку, зменшення показників ефективності, погіршення якості туристичних послуг тощо), але й може завдати руйнівного впливу для діяльності цих підприємств і привести їх подальше банкрутство та ліквідацію.

Таким чином, якісним атрибутом ефективного розвитку туристичних підприємств є потреба у забезпеченні його керованого впорядкованого характеру у просторі та часі з урахуванням поставлених стратегічних, тактичних та оперативних цілей. Очевидно, що ключовими причинами недостатнього рівня керованості розвитку туристичного підприємства є як суб'єктивні (обґрунтування та вибір помилкових стратегічних цілей, прорахунки управлінського характеру, суб'єктивна протидія змінам, небажання поступитися владними повноваженнями, побоювання брати на себе відповідальність, неефективна кадрова політика тощо), і об'єктивні (ресурсна обмеженість підприємства, дестабілізуючий вплив викликів і загроз, зміна параметрів кон'юнктури туристичного ринку, недосконалість інституційно-правового середовища ведення туристичного бізнесу, невизначеність умов функціонування підприємства, виникнення форс-мажорних ситуацій тощо.) впливу.

Список літератури

1. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2015. - № 7 (172). - С. 65-69.
2. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 448 с.
3. Білозубенко В.С., Корнеєв М.В., Горб К.М. Розвиток туристичної інфраструктури країни в умовах глобалізації туризму. *Ефективна економіка*. 2018. № 10.
4. Джинджоян В.В. Сучасні інноваційні технології в менеджменті туризму та гостинності. *Ефективна економіка*. 2021. № 6.

УДК 338.48

Садова Н. В.

викладач вищої категорії

голова циклової комісії туристичного обслуговування

Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УМОВАХ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Активна цифровізація економіки та суспільства у сучасних умовах впливає різні галузі, зокрема галузь системи бронювання, сучасні месенджери, соціальні мережі, різні додатки до роботи з клієнтами та інші. Зростаюча популярність інноваційних технологій також вплинула і на туристів, на те, як вони планують, бронюють та організують свою подорож. На даний момент існує велика кількість різних мобільних і комп'ютерних додатків, які допомагають туристам організувати відпочинок, у тому числі і самостійно.

Проникнення інноваційних інформаційних технологій у туристичну індустрію підтримуватиметься розвитком та створенням нових онлайн-технологій (інтерактивні веб-сторінки WAP (протокол бездротової передачі даних)), зростаючою інтерактивністю інформаційно-комунікаційних інноваційних технологій (гіпермедіа, інтерактивні карти тощо), зростаючою персоналізацією (пошук інформації про тури з урахуванням багатьох факторів зазначених туристом, представлена структура інформації на основі переваг та поведінки користувача), зростаюча швидкість передачі інформації, взаємозв'язок між різними інформаційними системами в мережах “класичних” онлайн та мобільних онлайн сервісів, зростаюча безпека транзакцій електронного бізнесу (криптологія, біометрія, комунікаційні протоколи), та через інші фактори, наприклад, соціальні, економічні та інші[1].

На даний момент інноваційні технології активно застосовуються у сфері сервісу, туризму. Прикладом цього є велика кількість веб-сайтів підприємств туризму, різних порталів для клієнтів, туристів, CRM-систем, що спрощують роботу підприємств сервісу, туристичних агентств, туристичних операторів та в цілому індустрії гостинності. Технології, у тому числі інтернет-технології, це активний фактор, який впливає на роботу будь-якої сучасної організації. Впровадження нових технологій дозволяє розвиватись туризму з високою швидкістю.

Інноваційні інформаційні технології є рушійною силою для туризму з кількох причин:

- Вплив на ціну туристичного продукту, послуг підприємств сервісу (дозволяють знизити ціни за рахунок автоматизації простих бізнес-процесів);
- оптимізація маркетингової діяльності (за допомогою сучасних інформаційних технологій є можливість створювати різні маркетингові інструменти для залучення клієнтів, туристів, а також аналізувати та систематизувати маркетингові дані);
- створення інструментів аналітичної підтримки (інтернет-технології на даний момент за рахунок великої кількості інструментів для аналітики даних допомагають підприємствам сервісу та туристичним фірмам правильно обробляти та інтерпретувати різну інформацію).

У зв'язку з цим інноваційні інформаційні технології активно допомагають у розвитку туризму, моніторингу та управлінні туристичними потоками та задоволенні потреб клієнтів підприємств сервісу.

Таким чином, інтернет-технології в туризмі – це комунікаційні та інші технології, що працюють на основі інтернету, які є сукупністю методів і засобів для обробки, аналізу та передачі даних, як про самі підприємства індустрії гостинності, так і про клієнтів.

Крім того, інноваційні інтернет-технології дозволяють створювати різні моделі, за допомогою яких можна аналізувати як клієнтів, так і конкурентів, використовувати проектний підхід як інструмент розвитку регіонального туризму [2].

На даний момент інноваційні інформаційні технології в туризмі грають одну з важливих ролей у успішному функціонуванні підприємств сервісу та туристичних фірм. При цьому сучасні інноваційні інтернет-технології є фактором розвитку туристичної привабливості регіонів, допомагають підприємствам сервісу та туристичним фірмам у створенні унікального продукту (послуги), підвищенні ефективності та розвитку додаткових продуктів та послуг [3].

Останнім часом багато організацій туризму у свою діяльність стали активно включатися віртуальних помічників – чат ботів. Цей робот вміє спілкуватися за

заздалегідь підготовленим сценарієм. Також широке застосування отримали голосові боти, які вміють озвучувати з мобільного зв'язку, наприклад, опис туру, ціну та додаткові туристичні послуги.

На даний момент чат-боти активного поширення набули у наступних месенджерах та соціальних мережах: Telegram, Viber, What's App, Вконтакте, Однокласники. Однією з основних цілей запровадження чат-ботів у діяльність підприємств туризму є зниження витрат.

Гейміфіковані портали туризму – дані віртуальні спільноти туристів дозволяють ділитися інформацією про готелі, різні туристичні дестинації, підприємства харчування, розваги. За залишену інформацію чи відгуки клієнт отримує різні рівні чи досягнення. В основі гейміфікованих порталів промисловості гостинності лежить ігрова механіка.

Блок-чейн технології є базою даних, в якій блоки інформації, організовані строго певним чином, йдуть один за одним. На даний момент технологія блок-чейн може використовуватися в туризмі відразу в декількох напрямках: створення системи лояльності для клієнтів і онлайн бронювання.

Цифрова екосистема, у тому числі й ті, що застосовуються в туризмі, забезпечують реалізацію наступних завдань:

- створення цифрового простору, в рамках якого буде організована взаємодія всіх співробітників, підключених до даної екосистеми;
- мінімізація витрат;
- створення єдиного алгоритму дій для співробітників з подібними трудовими функціями;
- об'єднання різних модулів чи систем у єдиний сервіс чи додаток, що дозволяє оперативно вирішувати бізнес завдання підприємств індустрії гостинності.

Таким чином, в умовах нової реальності інноваційні технології в туризмі – це комунікаційні та інші технології, що працюють на основі інтернету, які є сукупністю методів та засобів для обробки, аналізу та передачі даних, як про самі підприємства туризму, так і про клієнтів. Інноваційні інтернет-технології є важливим каналом зв'язку між пропозицією та попитом у туризмі. Даний вид технологій є найважливішою частиною туризму на даний момент і дозволяє підприємствам підвищувати рівень обслуговування клієнтів, скорочувати час на вирішення бізнес-завдань та найголовніше допомагає керівництву отримувати статистичні дані та їх аналіз для прийняття операційних та стратегічних рішень.

Список літератури

1. Божко Л.Д., Холодок В.Д. Туризм: проблеми та перспективи розвитку під час війни. *Культура України*. 2022. № 77. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07> (дата звернення: 04.08.2023).
2. Хмелевський О.В., Кошівська М.В. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України. *Приазовський економічний вісник*. Вип. 2 (07) 2018. С. 15–21. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7277/1/5.pdf> (дата звернення: 08.08.2023).
3. Юхновська Ю.О. Вплив глобалізації та євроінтеграції на туристичну галузь України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23 (2). С. 147–152.

УДК 32:355.233.22+37.035.7(477)

Дранчук І. М.

аспірант кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ПВНЗ Європейський університет

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВОЄННО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Засадами юридичними документами щодо морально-психологічного забезпечення та військово-патріотичної виховання українських військовослужбовців є закони України “Про національну безпеку”, “Про оборону України”, документи доктринального характеру (“Про Стратегію національної безпеки України”, “Про Стратегію воєнної безпеки України”, “Про Стратегію забезпечення державної безпеки” та інші документи. Так, в Стратегії воєнної безпеки України акцентовано увагу на підготовці високопрофесійного особового складу ЗСУ, зокрема на вдосконаленні системи підготовки до військової служби та військово-патріотичного виховання молоді, яка повинна стати в короткі терміни посилено підготовленим й вмотивованим військовим резервом [1].

Мета, характер, зміст і спрямованість морально-психологічного забезпечення (далі – МПЗ) у ЗСУ визначаються Конституцією України, законами про Збройні Сили України та про оборону України, Концепцією виховної роботи в ЗСУ та інших військових формуваннях України, положеннями про органи МПЗ у ЗСУ, наказами та директивами Міністра оборони України, низкою інших документів. Водночас слід зазначити, що питання морально-психологічного забезпечення та військово-патріотичного виховання у ЗСУ фактично знайшли своє відображення у нормативних актах Міністерства оборони України. Значно більше коло державних та військових інституцій було залучено до розроблення й прийняття документів з питань організації національно-патріотичного виховання різних соціальних категорій, передусім допризовної молоді, військовослужбовців (Верховна Рада України, РНБО України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Генеральний штаб ЗСУ та ін.). При цьому, за наявності доктринального документу щодо військово-патріотичного виховання, підготовленого оборонним відомством України, маємо констатувати відсутність доктринального документу з питань національно-патріотичного виховання на всеукраїнському рівні після втрати чинності Указу Президента України “Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки”. Варто підкреслити, що значна частина завдань, передбачених цією Стратегією, залишається невиконаною. Розроблення наступної Стратегії, на наше переконання, має відбуватися на принципах утвердження національної ідентичності громадян, культурно-духовних цінностей Українського народу (традиційні сімейні цінності, християнська віра, рідна мова, толерантність,

рівність тощо), з урахуванням національної ментальності та самотності, дотриманням гендерної рівності та інклюзії.

Формування дієвої системи морально-психологічного супроводу та патріотичної підготовки військовослужбовців ЗСУ потребує відповідного удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення із урахуванням успішних практик армій провідних країн світу та з метою унеможливлення руйнівних наслідків зовнішньої агресії проти України в обмеженні державного суверенітету; формування загальнонаціональної єдності та української національної ідентичності.

Організаційно-управлінська складова морально-психологічного супроводу та патріотичної підготовки військовослужбовців тісно пов'язана з ідеологічною роботою відповідних органів військового управління, командного складу ЗСУ, які відповідають за цій напрям, орієнтований на формування політичних цінностей, світоглядних ідеалів та орієнтирів в армійському середовищі для ефективного вирішення завдань оборони України. Серед пріоритетів ідеологічної роботи в ЗСУ особливий акцент зробимо на захисті особового складу від негативних зовнішніх інформаційних та психологічних впливів; інформаційно-пропагандистському, культурно-просвітницькому, соціально-правовому та військово-патріотичному напрямах.

Наказом Генерального штабу ЗСУ від 22 травня 2017 р. № 183 введено в дію Положення про структури МПЗ у ЗСУ. Ключовою структурою, яка опікується морально-психологічним супроводом військовослужбовців, є Головне управління МПЗ ЗСУ. З позиції українських дослідників МПЗ у ЗСУ являє собою “сукупність соціальних, службових, морально-етичних, психологічних факторів, що проявляються в конкретних умовах життєдіяльності військових колективів... і окремих військовослужбовців та характеризують готовність (моральні якості, фізичні можливості і психологічні властивості) військовослужбовців виконувати покладені функціональні обов'язки за посадою та вирішувати поставлені завдання в даній обстановці і у визначений час” [2, с. 14].

Вважаючи відчутний вплив релігійного фактору на морально-психологічний стан особового складу ЗСУ, інших формувань Сил оборони України фактично знайшли своє відображення у нормативних актах Міністерства оборони України роботу з удосконалення українського законодавства, що регулює відносини між Українською державою та Церквою і релігійними організаціями. Відповідного спрямування правотворча діяльність має передбачати розробку сучасної Концепції державно-церковних відносин відповідно до європейських зразків, базуючись на принципах “відокремлення Церкви і релігійних організацій від держави”, “не визнання державою жодної релігії як обов'язкової”.

Список літератури

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України”: Указ Президента України 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>

2. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України: навчально-методичний посібник. / Білошицький В. І. та ін. Київ: НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського”, 2020. 138 с.

УДК 075.2:654.157(25)"2024

Струтинська Т. І.

асистент

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: АНАЛІЗ НОВИННИХ ПРОГРАМ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЇ “РАІ”

Регіональні медіа України зазнали значних трансформацій внаслідок повномасштабної війни. Війна суттєво пливає на роботу регіональних редакцій та створює постійні ризики: від прямих безпекових загроз до фінансових труднощів, втрати кадрів через мобілізацію, а також впливу на психологічний стан команд. Це змусило локальні медіа призвичаїтися до нових умов та викликів, трансформуватися та змінити фокус діяльності. Основними темами стали події на фронті, гуманітарна ситуація в зонах бойових дій, проблеми внутрішньо переміщених осіб, релокація підприємств, соціальна допомога та питання безпеки. Вагомо підкреслити, те що в багатьох областях України крайові медіа стали основним та надійним джерелом достовірної інформації. Останнє дослідження Internews Network показало, що аудиторія довіряє найбільше саме локальним медіа.

Популярність регіональних джерел пояснюється потребою громадян бути поінформованими про події в їхніх громадах, стан місцевої інфраструктури та інші важливі аспекти безпеки. Вагомо і підкреслити, що крайові медіа зосереджуються і на висвітленні питань гуманітарної допомоги, евакуації та питаннях соціальної підтримки постраждалим громадянам. Військовий контекст сформував нову ключову концепцію журналістської діяльності — “патріотичний професіоналізм” (Бондаренко, 2023), що є основою інформаційної безпеки. Це підкреслює особливу роль регіональних телеканалів, які забезпечують суспільство важливою інформацією, сприяючи об’єднанню населення в умовах воєнного часу. У цьому дослідженні розглядаються новинні випуски івано-франківської обласної телерадіокомпанії “РАІ”, яка спрямована на об’єктивне висвітлення подій у регіоні та країні в цілому. Телеканал користується високою довірою серед глядачів і вважається одним з лідерів серед регіональних медіа. ТРК “РАІ” має переваги завдяки досвідченій редакційній команді, що створює різноманітний та змістовний контент, охоплюючи важливі теми для мешканців регіону. Проте географічні обмеження та залежність від рекламних доходів можуть впливати на стабільність та різноманітність контенту. Наголосимо, що журналісти каналу тісно взаємодіють з громадою, дізнаються про її потреби й питання, а також намагаються відповісти на них у своєму новинному виробництві. Такий підхід сприяє не лише інформуванню, а й підтримці громади у складний час.

Зазначимо, що протягом лютого – початку березня 2022 року ТРК “РАІ”, як і більшість регіональних мовників, зосередила свою увагу на миттєвому інформуванні івано-франківської громади щодо офіційних подій в Україні.

Однак, уже з березня 2022 року тематичний спектр новинного контенту телеканалу “РАІ” розширився, хоча більшість сюжетів все ще були пов’язані із повномасштабним вторгненням та зосереджені на соціальній проблематиці: проблеми внутрішньо переміщених осіб, волонтерство, життя громади під час війни, соціальні дайджести громади, економічні проблеми.

Відтак, можемо стверджувати про поступову переорієнтацію новинного контенту ТРК “РАІ” на соціально-економічну тематику (у зв’язку з війною та поза нею), яка простежується протягом наступних років. Зокрема, на сучасному етапі функціонування телерадіокомпанії (березень 2024 року) можна виділити такі тематичні блоки новин: війна, волонтерство, ВПО, соціально-економічна проблематика.

Результати дослідження показали трансформацію новинних програм та вказали на домінуючі теми інформаційних випусків телеканалу “РАІ”. Вагомо підкреслити, що простежена тенденція до стійкої переваги соціально-економічної тематики у новинних сюжетах телеканалу, які в основному пов’язані з воєнним конфліктом. Однак збільшення кількості сюжетів про покращення життя громади Івано-Франківська, фінансові звіти, цінова політика та інші теми свідчать про поступове відведення військової проблематики на другий план у новинах регіонального телеканалу.

Список літератури

1. Бондаренко П., Печончик Т., Сухарина А., Яворський В. Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни: соціологічне дослідження. Київ : Центр прав людини ЗМІНА, 2023. 56 с. URL: <http://surl.li/nragm> (дата звернення: 08.04.23).
2. Телерадіокомпанія РАІ : офіційний вебсайт. 2024. URL: <https://rai.ua/> (дата звернення: 08.04.23).
3. ТРК “РАІ”: медіа/новинна компанія. *Офіційна Facebook-сторінка*. 2024. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063475576480>

СЕКЦІЯ 19
SECTION 19

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
SOCIAL WORK AND SOCIAL SECURITY

УДК 364.624.4-053.2/.67

Літяга І. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Коляденко С. М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Ілліна О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІЗ ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Соціальна робота з дітьми із числа внутрішньо переміщених осіб є нагальною для України в умовах сьогодення, так як вони стикаються з важкими викликами та проблемами. Важливість такої роботи полягає в створенні безпечного середовища, гарантуванні дотримання та захисту їх основних прав, наданні психологічної підтримки, сприянні соціальній інтеграції та підтримці сімей. Забезпечення відповідних умов та підтримки для дітей ВПО є важливою місією для їхнього розвитку та інтеграції в суспільство.

Травматичний досвід може призвести до порушення ідентичності, розгубленості, страху відторгнення та відчуття незахищеності. Діти можуть перебувати в стані “жертви”, шукати “зовнішнього ворога”, відчувати сором, провину, злість, мати низьку самооцінку.

Негативні події, які спричиняють травму, можуть викликати різні зміни у поведінці та почуттях дітей. Важливо відслідковувати їх та надавати дітям адекватну підтримку для того, щоб вони могли ефективно подолати та виробити стратегії для вираження та переживання своїх емоційних реакцій.

Варто зазначити, що допомога має бути комплексною. Тому соціальним працівникам варто використовувати різні методи, а саме: педагогічні (організація та стимулювання діяльності; формування свідомості, самовиховання); соціологічні (спостереження, опитування, методи аналізу документів, біографічний метод, експертна оцінка), психологічні (психодіагностичні, психотерапевтичні, психокорекційні); психологічне консультування) [1].

Враховуючи різноманітність методів та потреби дітей із числа внутрішньо переміщених осіб різного віку, виділяють наступний розподіл:

- діти дошкільного віку (від 0 до 6 років) - організація діяльності: організація ігор, спільних розважальних заходів та творчих занять для малюків; стимулювання діяльності: використання ігрових методів, які сприяють розвитку креативності та пізнавальних навичок; формування свідомості: заохочення самостійності та розвитку сприйняття світу навколо; самовиховання: спрямовано на розвиток навичок самостійності та саморегуляції.

- діти молодшого шкільного віку (від 7 до 11 років) - організація діяльності: організація ігор, спільних розважальних; організація діяльності: організація навчальних та розважальних заходів, що сприяють активному навчанню та розвитку соціальних навичок; стимулювання діяльності: застосування методів, які активно залучають дітей до розвитку та творчості; формування свідомості: заохочення вивчення суспільства та соціального оточення;

- підлітки (від 12 до 17 років) - психологічні методи: психотерапія та психокорекція можуть бути корисними для підлітків, оскільки вони допомагають впоратися з емоційними труднощами та конфліктами; соціологічні методи: методи опитування та спостереження застосовуватися для вивчення соціальних проблем підлітків та їхніх потреб.

- молодь (від 18 років і старші) - психологічні методи: психокорекція та психосоціальна підтримка можуть бути корисними для молоді, особливо якщо вони пережили травматичні події під час конфлікту; соціологічні методи: методи аналізу документів та експертна оцінка можуть допомагати молоді розуміти складні соціальні питання та глобальні проблеми [1].

Форми та методи соціальної роботи мають бути гнучкими та адаптованими до вікових потреб дітей, їх використання повинно враховувати особливості кожної вікової категорії. Також застосовувані методи та форми соціальної роботи мають бути спрямовані на забезпечення фізичного та психосоціального благополуччя дітей, які були змушені залишити свої домівки внаслідок воєнного конфлікту.

Отже, розглянувши використання методів та форм соціальної роботи, які варто використовувати з дітьми із числа внутрішньо переміщених осіб, є важливими у професійній діяльності для підтримки та захисту даної вразливої категорії населення.

Список літератури

1. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / 1. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 254 с.

УДК 364-049.65:355.01

Хлівнюк Т. П.

к.політ.н., доцент кафедри соціальної роботи
ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова

Кіріак А. І.

викладач кафедри соціальної роботи
ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова

Брагар М. І.

старший викладач кафедри соціальної роботи
ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова

ВІЙНА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ: ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПОСТРАЖДАЛИМИ

Актуальність теми соціального захисту населення та допомоги постраждалим у період воєнних конфліктів є надзвичайно високою, особливо для України, яка сьогодні стикається з численними викликами внаслідок війни. Важливою складовою підтримки є ефективна соціальна робота, яка базується на комплексному підході та сучасних методах роботи з постраждалими категоріями населення.

Система соціального захисту населення України забезпечує надання різних видів допомоги постраждалим, зокрема внутрішньо переміщеним особам (ВПО), сім'ям, які втратили годувальника, особам, які отримали інвалідність внаслідок бойових дій, постраждалим внаслідок насильства під час воєнних дій тощо. В умовах воєнного конфлікту значно зростає потреба у такій допомозі, що ставить нові завдання перед соціальними працівниками та державними структурами. Науковці, такі як Я.Т.Грень, О.Кравченко, А. Горілий, О. Палій, В. Скуратівський, Н. Коляда, Н. Сейко, В. Поліщук, Т.Семигіна, досліджують питання соціального захисту у воєнний час та наголошують на необхідності реформування системи, її адаптації до нових реалій та викликів [1; 3].

Система соціального захисту має дві основні складові: перша стосується пільг, виплат та інших видів матеріального забезпечення для ветеранів та ветеранок, друга – це соціальні послуги. [5].

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 2023 рік кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні перевищила 5,1 мільйона осіб, що створює значне навантаження на систему соціального захисту країни. З них приблизно 60% потребують додаткової соціальної підтримки, включаючи психологічну та юридичну допомогу, житлові умови та базові соціальні послуги. За прогнозами Міністерства у справах ветеранів України кількість людей, на яких спрямовуватиметься ветеранська політика, після закінчення війни становитиме близько 4-5 млн осіб. [5].

Згідно з даними ООН, Станом на лютий 2024 року ООН представила відкриту статистику, згідно з якою 6 мільйонів людей були зареєстровані як біженці у країнах Європи та в Туреччині. У звіті Центру економічних стратегій, на кінець червня 2023 року зареєстровано за кордоном близько 6,7 мільйонів українців, з яких близько 1 мільйона знайшли притулок за межами ЄС, що також впливає на потреби соціального захисту, оскільки велика частина цих осіб продовжує підтримувати зв'язок із державними соціальними службами для отримання інформації та підтримки [4].

Приблизно 1,08 мільйона українців повернулися додому до червня 2023 року, згідно з дослідженням Міжнародної організації з міграції.

У 2023 році, згідно з дослідженням Українського інституту соціальних досліджень, майже 35% опитаних ВПО відчують постійну психологічну травму, спричинену бойовими діями та втратою житла. Це свідчить про необхідність розвитку програм психологічної підтримки та реабілітації для постраждалих [5].

Соціальні працівники у сучасній Україні стикаються з новими викликами, пов'язаними з воєнним конфліктом. По-перше, це швидке зростання кількості осіб, які потребують допомоги. По-друге, наявність нових категорій постраждалих, таких як діти-сироти війни, поранені військовослужбовці, а також особи, які пережили полон або катування. У таких умовах роль соціального працівника є неоціненною, оскільки саме вони виступають “мостом” між постраждалими та державними органами влади або неурядовими організаціями. Ці виклики потребують відповідної професійної підготовки та компетентності у використанні інструментарію соціальної роботи.

Такими інструментами і є методи соціальної роботи, у випадку надання допомоги постраждалим внаслідок військових дій вони використовуються комплексно та обираються адекватно до категорії клієнтів та умов надання допомоги. Кризове консультування спрямоване на надання невідкладної допомоги постраждалим від війни, що включає психологічну підтримку, правову допомогу та забезпечення базових потреб. Це первинна допомога, яка має бути доступною у перші дні після отримання травм, переміщення чи евакуації. Соціальний супровід передбачає тривалу роботу з окремими категоріями населення, такими як ВПО, родини військовослужбовців, пропавших без вісті, постраждалих від насильства, ракетних атак та обстрілів. Особливе значення має індивідуальний підхід до кожного клієнта та його потреб. Мультидисциплінарний підхід використовується у складних випадках, які вимагають одночасної участі декількох фахівців. Це можуть бути психологи, представники правоохоронних органів, юристи, медики, педагоги, реабілітологи та соціальні працівники, що разом забезпечують ефективну допомогу. Більшість постраждалих потребують не лише матеріальної підтримки, але й психосоціальної допомоги для подолання психологічних наслідків травм, втрат, перебування у зоні бойових дій або на окупованих територіях[2].

Таблиця 1

Основні категорії постраждалого населення та види допомоги, які їм надаються

Категорії постраждалого населення	Види допомоги
ВПО	Житло, харчування, медичні послуги
Сім'ї загиблих військових, та сім'ї, члени яких пропали без вісті	Матеріальна допомога, психологічна підтримка та соціальний супровід
Військовослужбовці, ветерани(ки)	Медична, психологічна, реабілітаційна, соціальна допомога
Особи, що пережили полон та катування	Психосоціальна реабілітація, юридична допомога
Особи, що постраждали внаслідок насильства	Медична, психологічна, реабілітаційна, соціальна допомога та супровід

Система соціального захисту потребує подальшого реформування та розвитку. В умовах війни важливо забезпечити належне фінансування соціальних програм,

підготовку спеціалістів з питань кризового консультування та реабілітації, вона повинна ставати більш гнучкою та адаптивною до потреб постраждалих.

Необхідним є також подальший розвиток співпраці між державними установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, що дозволить покращити якість наданих соціальних послуг, забезпечення соціального захисту. Роль міжнародних організацій, таких як ООН та Червоний Хрест, є особливо важливою у забезпеченні гуманітарної допомоги.

Соціальна робота в організаціях передбачає роботу з установами та організаціями для покращення умов праці, соціального захисту та підтримки працівників. У контексті війни це може бути допомога підприємствам у відновленні діяльності, підтримка працівників, які повернулися з фронту, та адаптація їх до цивільного життя.

Соціальна робота в громаді має бути спрямована на розвиток та зміцнення спільнот, підтримку соціальної згуртованості та взаємодопомоги. В умовах війни це може включати організацію волонтерських ініціатив, створення центрів підтримки та відновлення інфраструктури.

Групова соціальна робота передбачає роботу з групами осіб, які мають спільні проблеми або пережили подібні травми. У випадку постраждалих від війни це може бути групова терапія, підтримка в адаптації до мирного життя та обмін досвідом.

Індивідуальна соціальна робота передбачає надання персоналізованої допомоги клієнту, враховуючи його унікальні потреби та обставини. В умовах війни це може включати психологічну підтримку, допомогу в адаптації до нових умов життя та відновлення соціальних зв'язків.[3]

Застосування цих методів у комплексі може сприяти ефективному відновленню та реінтеграції осіб, постраждалих внаслідок війни, у суспільство.

Методи соціальної роботи під час воєнних конфліктів мають бути адаптивними та комплексними, щоб забезпечити ефективну допомогу постраждалим категоріям населення. Подальший розвиток системи соціального захисту в Україні має відбуватися шляхом вивчення та використання міжнародного досвіду, реформування внутрішньої системи та підвищення професійного рівня підготовки соціальних працівників.

Список літератури

1. Грень Т.Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 33 (72) № 6 2022. С.80-84.

2. Розвиток соціальних послуг під час війни. URL: https://r2p.org.ua/storage/documents/73c6d24b0db41d1b87296303a1250a19bf4cf7d5_original.pdf

3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

4. Скільки біженців з України виїхало з початком війни? URL: <https://uaqa.com.ua/q&a/yakyy-vplyv-maiut-ukrainski-bizhentsi-na-krainy-v-iakykh-prozhyvaiut/>

5. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби. URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ І ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
НОВІ ГОРИЗОНТИ НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
(частина 2)
м. Полтава,
9 листопада 2024 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.
Художній редактор: Михайленко К. В.
Коректор: Остаповець Н. М.
Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Надруковано у ПП “Астроя”
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4
Наклад 100 шт. Замовлення 2143-98
Підписано до друку 09.11.2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Calibri Light.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 4,1

Видавництво ПП “Астроя”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП “Астроя”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089

Всі права захищені.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.
Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

